

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

**ULUSLARARASI
DÜŞÜNCE ve SANATTA MEVLÂNÂ
Sempozyum Bildirileri**

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON
MAWLÂNÂ JALÂLADDÎN RUMÎ
IN THOUGHT and ART
Papers**

May, 25-28 Mayıs 2006
Çanakkale
Türkiye/Turkey

DÜN DEN BUGÜ NE EDİRNE MEVLEVÎ HÂNESİ

Dr. Selami ŞİMŞEK

Öğretmen, Erzurum. E-mail: selami_simsek@mynet.com

(ÖZET)

XIII. asrın sonlarında Konya'da, Mevlânâ Celâleddin Rûmî (ö. 672/1273) adına oğlu Sultan Veled tarafından tesis edilen Mevlevîlik, Edirne'de oldukça etkili olmuş tarikatlardan birisidir. Edirne'de Mevlevîliğin ilk faaliyetleri II. Murad öncesine dayanır. Özellikle 837/1433 tarihinde Sultan II. Murad tarafından Murâdiye Camii Külliyesi'ne ilave olarak yaptırılan Mevlevîhâne ile kendisini göstermiştir. Bu Mevlevîhâne'de Celâleddîn Çelebi (ö. 844/1440), Cemâleddîn Efendi (ö. 853/1449), Yusuf Sineçâk (ö. 953/1546), Osman Dede (ö. 1081/1670), Neşâfî Ahmed Dede (ö. 1672), Muhammed Ârif Dede (ö. 1095/1684), Enîs Receb Dede (ö. 1145/1734), Seyyid Muhammed Dede (ö. 1095/1684), Muhammed Emin Dede (ö. 1109/1697), Semâhat Ömer Dede (ö. 1214/1799), Muhammed Emin Dede (ö. 1230/1815, Süleyman Dede (ö. 1250/1834), Ahmed Dede (ö. 1255/1839), Ali Eşref Dede (ö. 1319/1901) ve Ahmed Selahaddin Dede (ö. 1356/1937) gibi sûfî şahsiyetler postnişîn olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Mevlevîlik, Edirne, Murâdiye Mevlevîhânesi.

MEVLEVÎKHANE OF EDİRNE: PAST AND PRESENT (ABSTRACT)

Mevlevi that founded in comparison with Mevlana (d. 1273) by his son who is Sultan Veled, in the end of thirteen century in Konya, is one of order that effected quite in Edirne. In Edirne the first activities of Mevlevi was based on at first Murad II. Particularly it is provided own with The Lodge of Mevlevi Dervishes that was built by Murad II as an addition to Muradiye Mosque Totality in 1433. In this The Lodge of Mevlevi Dervishes, Celaleddin Çelebi (d. 1440), Cemaleddin Efendi (d. 1449), Yusuf Sineçak (d. 1546), Osman Dede (d. 1670), Neşati Ahmed Dede (d. 1672), Muhammed Arif Dede (d. 1684), Enis Receb Dede (d. 1734), Seyyid Muhammed Dede (d. 1684), Muhammed Emin Dede (d. 1697), Semahat Ömer Dede (d. 1799), Muhammed Emin Dede (d. 1815), Süleyman Dede (d. 1834), Ahmed Dede (d. 1839), Ali Eşref Dede (d. 1901) ve Ahmed Selahaddin Dede (d. 1937) like mystic characters were acted duty of sheikh.

Key Words: Mevlevi, Edirne, The Lodge of Mevlevi Dervishes of Muradiye.

GİRİŞ

XIII. asrın sonlarında Konya'da, Mevlânâ Celâleddin Rûmî (ö. 672/1273) adına oğlu Sultan Veled tarafından tesis edilen Mevlevîlik, XIII-XV. asırlar arasındaki dönemde, Mevlânâ'nın felsefesi doğrultusunda tarikatın âdâb ve erkânı bir sistem dahilinde tespit edilmiş ve icrâ edilen âyinlere de son şekli verilmiştir. İdarî açıdan ise merkeziyetçi bir anlayış tercih edilmiştir¹.

Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul'a ilk giren tarikatlardan birisi olan Mevlevîlik, Sultan II. Bâyezîd döneminde, tam anlamıyla kurumsallaşmış ve ilk tekkesi Galata Mevlevîhânesi kurulmuştur. İstanbul'daki ikinci merkez, Yenikapı'da, üçüncüsü Kasımpaşa'da, dördüncüsü Beşiktaş'ta ve son olarak da Üsküdar'da kurulmuştur. XVII. asrın sonlarına doğru Mevlevîliği temsil eden şeyhler, kendi gelenekleri ile İstanbul'un zengin kültür dokusunu birleştirmişler ve yeni bir tasavvuf anlayışının doğmasına ve bu anlayışı temsil eden şeyh âilelerinin yetişmesine zemin hazırlamışlardır. XVIII. asırda söz konusu şeyh âileleri, temsil ettikleri tasavvuf anlayışını, tarihî süreklilik esasına bağlı olarak sağlam temeller üzerine binâ etmişler ve bunu kuşaktan kuşağa aktararak geliştirmişlerdir. Bilhassa mûsikî gibi öğretime dayalı san'atların gerektirdiği eğitim süreci de bu şekilde idame edilmiştir².

Mevlevîlik tarihi boyunca Konya'daki Âsîtâne, tarikatın merkezi olmuştur. Ardından ilk olarak açılan ve Hüsâmeddin Çelebi'nin postnişînliğini yaptığı *Hânikâh-ı Ziyâ* ve *Hânikâh-ı Lâlâ* zâviyeleri gelir. Bunları sırasıyla, *Dâru'z-zâkirîn*, *Merace'l-bahreyn* ve *Şems* gibi zâviyeler izlemiştir. Ulu Ârif Çelebi'den sonra postnişîn olan Divâne Mehmed Çelebi döneminde ise Lazkiye, Kahire, Cezayir, Sakız, Eğridir, Sandıklı, Midilli, Muğla, Burdur mevlvîhâneleri açılmıştır. İlk dönemlerde köylere

¹ Bkz. Harîrîzâde M. Kemâleddin, *Tıbyânü Vesâilî'l-Hakâik fî Beyânî Selâsili't-Tarâik*, Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi No: 432, III, 148a-169b; Ekrem Işın, "Mevlevîlik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (DBİA), V, 422.

² Işın, a.g.m., V, 427.

kadar birçok yerleşim yerinde kurulan mevlevîhâneler, XVI.asırdan itibaren köyden kasabaya, ardından da şehirlere doğru çekilmiş ve Kilis, Selânik, Üsküp, Saraybosna, Peçoy (Macaristan) ve Kayseri gibi merkezlerdeki tekkeler, daha çok beyler, paşalar ve vezirler tarafından yaptırılmıştır. Bunlardan başka, Bursa, Tavşanlı ve Gelibolu gibi, dedeler tarafından yaptırılan tekkeler de vardır³.

XIV. asırdan itibaren XVI. asra kadar Anadolu'da Niğde, Erzincan, Tokat, Amasya, Kütahya ve Afyonkarahisar gibi merkezlerde açılan Mevlevî tekkelerini, Osmanlı sınırları içerisindeki diğer âsitâne ve zâviyeler takip etmiştir⁴. Rûmeli'de ise Filibe, Belgrad, Budapeşte, Selanik, Bosnasaray, Gümölcine, Gelibolu, İpek, Niş, Serez, Üsküp, Vodina, Yenişehir, Fener... de mevcut Mevlevî tekkeleri arasında şüphesiz ki en mühim hankâh olarak Konya ve İstanbul'dan sonra Edirne Mevlevîhânesi üçüncü sırayı almaktadır. Mevlevîhâne'nin beş asırlık bir geçmişi vardır⁵. İşte bizde bu sebeple XV. asrın ortalarına doğru kurulan Edirne Mevlevîhânesi'ni incelemek istedik. Şimdi gerek bu Mevlevîhâne gerekse burada postnişinlik yapmış olan Mevlevî şeyhler, semâzenler, neyzenler, kudumzenbaşılar ve Mevlevîhâne âyini, imâreti, kitâbesi, mimarisi, bugünkü durumu hakkında daha geniş malumat vermek ve değerlendirmek amacıyla tekkenin XIV. asırdan günümüze kadarki faaliyetlerine bir göz atalım.

EDİRNE MEVLEVÎHÂNESİ

763/1362 tarihinde Sultan I. Murad tarafından fethedilen Edirne, Yenişehir ve Bursa'dan sonra Osmanlı'nın üçüncü payitahtı olmuştur. Edirne'de Sultan Yıldırım Bayezid'i takiben başlayan fetret devrinde ve Sultan Çelebi Mehmed zamanında iç ve dış karışıklıklardan dolayı şehircilik hamleleri henüz başlamamıştı. Şehrin tam anlamıyla mimarı Sultan II. Murad'dır. 1421-1451 yılları arasında otuz senede ikinci bir Bursa gibi Edirne'yi maiyetindekilerle hemen eksiksiz kurmuştur. Bu kuruluş sadece maddî değil mânâ bakımından da olmuştur. Esasen kendisi âlim, fâzıl, ince ruhlu ve hassas bir şâir olan II. Murad, ilme ve sanata çok değer vermiş, Selçuklulardan gelen anane ile halk ve aydın eğitimine de ehemmiyet göstermiştir. Nitekim Mevlânâ'yı rüyasında görmesinin kendisine bahsettiği bir iç huzûr ile Üç Şerefeli Câmî'den sonra yaptırdığı Muradiye Câmii'ni⁶ Mevlevîhâne olarak kurmuştur⁷.

Edirne'de Sultan II. Murad tarafından 838/1434 tarihinde⁸, Muradiye Mahallesi'nde Sarayı'ne karşı bir tepe üzerinde, gayet değerli ve sanatlı Murâdiye Camii'nin sol tarafında, çeşitli imâretlerin bulunduğu külliyyeye ilave olarak bir Mevlevî Tekkesi'ni ve Semâhâne'yi yaptırdığını biliyoruz.

³ Sâkıb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyyân* (Sefîne-i Mevlevîyye), Mısır 1283, I, 15-58; Esrâr Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri No: 756, s. 318-319; Ali Enveri, *Semâhâne-i Edeb*, Alem Matbaası, İst. 1309, s. 61-64; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İst. 1983, s. 245-247, 334; Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İst. 2003, s. 230-232; Mustafa Çıpan, "Mevlevî Şeyhlerinden Dîvâne Mehmed Çelebi", *VII. Millî Mevlânâ Kongresi*, (Tebliğler), 3-4 Mayıs 1993, Konya 1994, s. 101-102.

⁴ Ahmed Eflâkî, *Menâkıbu'l-Ârifîn* (Âriflerin Menkabeleri), Trc. Tahsin Yazıcı, M.E.B. Yay., İst. 1989, I, 627; II, 169-173; Sâkıb Dede, *a.g.e.*, I, 204-205, 208-209; Abdülbâki Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 332; Hasan Özönder, *Konya Mevlânâ Dergâhı*, Ank. 1989, s. 3; Sezai Küçük, *a.g.e.*, s. 27-31.

⁵ A. Süheyl Ünver, "Edirne Mevlevîhanesi Tarihine Giriş", *Edirne; Serhatten Pâyitahta*, İst. 1998, s. 624.

⁶ Murâdiye Câmii, iki kubbeli ve bir minareli olup, câminin içi ve minaresi de çinilidir. Câminin yapılış tarihi Hibrî'ye göre, 839/1435, Ahmed Bâdi'ye göre ise 830/1426'dır. Bkz. Abdurrahman Hibrî, *Enisü'l-Musâmîrîn*, (Edirne Tarihi 1360-1650), Çev. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Yay., İst. 1999, s. 24; A. Bâdi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne* (Edirne Şehir Tarihi), Haz. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Yay., İst. 2000, s. 47.

⁷ Sultan II. Murad'ın burasını kurma rivâyeti şöyledir: II. Murad Mevlânâ'yı rüyasında görür, padişah orada bir Mevlevîhâne yapılmasını emreder ve Muradiye Câmii Mevlevîhâne olur. Bir rivâyete göre burası inşâ olunduktan altı sene, 834/1430'da Mevlevîhâne'ye çevrilir. Sonra câmî kısmı ayrılarak Mevlevîhâne'ye ayrıca bire semâhâne ve dedeler için odalar inşâ edilir. *1310 Tarihli Edirne Salmânesi*, s. 215-216; A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, s. 623; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İst. 1949, s. 83-90; Atalay Bayık, *Edirne*, İst. 1972, s. 36; Sezai Küçük, *a.g.e.*, s. 261.

⁸ Bu tarih Sahih Ahmed Dede tarafından verilmektedir ki, kanaatimizce doğru olan tarih de budur. Zira Mevlevîhânedeki 59 yaşında ilk şeyh olan Celâleddîn Çelebi, altı yıl meşihatta bulunduktan sonra 844/1440 senesinde vefat etmiştir. Bkz., S. Ahmed Dede, *Mecmûatü't-Tevârih-i Mevlevîyye* (Mevlevîlerin Tarihi), Haz. Cem Zorlu, İnsan Yay., İst. 2003, s. 239. Bazı kaynaklarda 837/1433 olarak da verilmektedir. Bkz. *KMMA*, Dosya No: 68/32; *Ahmed Süheyl Ünver Defterleri (ASÜD)*, Süleymaniye Kütüphanesi, Defter No: 59; M. Tayyib Gökbilgin, *XV. ve XVI. Asırda Edirne*, İst. 1952, s. 203-204; Sezai Küçük, *a.g.e.*, s. 261.

Edirne’de bundan başka bir Mevlevîhâne’nin daha olduğundan bahsedilmektedir ki, bunun için İstanbul yolu üzerinde Ayşe Kadın Câmii’ine yakında ya yanmış, ya da harap olarak kapanmıştır, derler. A. Süheyl Ünver, mezkûr makalesinde bu Mevlevîhâne’yi tahkîken araştırdığını belirterek herhangi bir ize rastlamadığını ve Edirne tekkelerine ait listede Mevlevîhâne ‘nin tek olarak gösterildiğini ifade etmektedir⁹.

Müneccimbaşı *Sahâifu’l-Ahbâr*’ında Câmi veya Mevlevîhâne’yi 843/1439’da yapıldığını belirterek der ki: “*Şehriyâr Hazretleri bu gazaya (Üngürüs Seferi) teveccühleri esnasında Edirne’de Murâdiye deyu marûf câmi-i şerîf ve imâreet-i aliye ve civarında fukarâ-yı Mevlevîyye için tekye binâsına fermân buyurmuşlar idi. Avdette hisselerine isabet eden mâl-ı ganâimi bilcümle zikrolunan hayrâta harç ve sarf buyurdular, sene 843*”¹⁰.

Evliyâ Çelebi ise şunları yazmaktadır: “*Evvelce Câmi diye binâ olunmamıştı. Celâleddîn-i Rûmî muhabbeti ile bu âsitâneyi iki kubbeli bir Mevlevîhâne olarak binâ etmişti. Bu tekke büyük bir Mevlevîhâne iken içerisinde hata yollu kan dökülmekle bir minare, mihrab ve minber eklenmekle daha sonra câmi olmuştur. Daha sonra da bu câminin kuzey yönündeki geniş meydana Mevlevîhâne, imâret, medrese ve dervîş hücreleri yaptırılmakla Hünkâr sarayına bakan pek güzel bir Mevlevîhâne vücûda getirilmiştir. İki yüze yakın dervîşi her hafta sema edip, nutribleri eski töreleri gereğince segâh, düğâh, çargâh, pencgâh, nevâ, hüseyinî, bûselik, âşirân, kürdî ve hicâz makâlarını icrâ edip her zaman rast makâmında karar kılarlar. Bütün dervîşleri neyzenlik edip kudümlerini döğerek semâ ederler. Pâk ve temiz, bilge, mesnevîhân dervîşleri vardır. vakıf gelirleri gayet zengin tekkedir*”¹¹.

Câmi ve imarethâneye vakıflar bağlandığı gibi bu Mevlevîhâne’ye de aynı şekilde birçok vakıf bağlanmıştır. İmârette Mevlevî dervîşleri, talebe, gelip giden misafirler, câmide hizmet eden hayrat hademesi yiyip içtikleri gibi civardaki evlerde oturanlara da ekmek ve yiyecek verilirdi. Ekmek verilen evlerin hududu da vakfiyesinde şöyle gösterilmiştir: “*Murâdiye Câmii’nin minaresinin gölgesi hangi evlere kadar giderse o evlerde oturanlara imâretten hergün “fodla” diye tabir edilen kalın pide gibi ekmek ve Perşembe günleri de pilav ve zerde istihkak olmak üzere verilir*”¹².

Edirne’nin fethinden (1360) XVII. asrın ortalarına kadar Edirne’nin tarihi ve kültürü hakkında önemli bir eser kaleme alan Abdurrahman Hıbrî’ye göre Mevlevîhânesi şu şekilde kurulmuştur: “*Ebu’l-hayrat Sultan II. Murad’ın bina ettiği Muradiye Câmii’dir ki, iki kubeli ve bir minarelidir. Derûnu ve minaresi kâşi ile müzeyyendir. Kendileri bunu Mevlevîhâne olma üzere binâ edip, hatta semâ safâ demlerinde şerbet akıtmak için lüleler vaz olunmuş imiş. Halen bazısı mevcuttur. Bir zaman sonra câmi-i şerîf oldukça yanında yeni bir Mevlevîhâne bina etmişlerdir. İmâret-i âmiresinin lezzetli nimetleri o kadar boldur ki, Mevlevî dervîş ve fakirlerinden başka etrafında olan evlerin de belli sayıda öğün yemekleri vardır. Bu câmi 1435 yılında yapılmıştır; denir ki Sultan Murad Han hazretleri rüyasında Hz. Mevlânâ’yı o yerde görmekle böyle benzeri olmayan bir Mevlevîhâne binâ etmiştir*”¹³.

Geçen asırlarda Murâdiye Câmii’ne Mevlevîhâne Câmii de denilmiştir. Bir aralık Zâviye-i Murâd ismini de almıştır. Hatta Sultan Murad’ın Edirne’deki mamûreleri ve burası evkâfını Filibe civarında Kara Reis mukataasına bağlanmıştır. 1190/1776’da yapılan müdahale ile menedilmiştir¹⁴.

Câmi-Mevlevîhâne konusu hem mimar-mühendis hem de san’at tarihçisi gözü ile inceleyen Ekrem Hakkı Ayverdi, Ömer Lütfi Barkan’ın Muradiye Câmii ve İmâreti’ne ait 896/1490 yılı muhasebe defterinden aldığı bilgilere de dayanarak özetle şu kanaati ileri sürmektedir: “*Muradiye, câmi olarak düşünölmüş ve kadrosuna hatip konmuştur... Ahşap minberin zamanına ait olması lazımdır. Mînaresi çini ile kaplıdır. Sitede muvazzaf bir Mevlevî dervîş kadrosu vardır. tekke olunca taifesi sabittir ve muayyendir. Sitede geniş bir imâret vardır. Bir de mektep bulunmaktadır. 1929 senesinde gördüğümüz Mevlevîhâne kısmı ahşap idi ve Câmi’nin yüksek set duvarının kenarına dizilmişti. Daha evvel kâgir olması muhtemeldir. Câmi’nin mihrap tarafında hazîreden sonra lkalan sahada şeyh ikâmetgâhı olan binalar varmış. Bununla birlikte Evliya Çelebi ve Abdurrahman Hıbrî’nin*

⁹ Bkz. A. Süheyl Ünver, “Edirne Mevlevihanesi Tarihine Giriş”, s. 624.

¹⁰ Münecimbaşı Ahmed Dede, *Sahâifu’l-Ahbâr*, Trc. Ahmed Nedim, İst. 1285, III, 353.

¹¹ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol-Edirne)*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, KTB Yay., Ank. 1984, s. 269-270.

¹² A. Hıbrî, a.g.e., aynı yer; Rakım Ertür, “Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin Vefâtının 686. Yıldönümü Münâsebetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevîhânesi”(1), *Edirne Gazetesi*, 16 Aralık 1959, Çarşamba, Sene: 4, No: 1274. Ratip Kazancıgil’e göre, Muradiye Câmii’nin minaresi çok yüksek olmayıp gölgesi avlu duvarını aşmaz. Dolayısıyla bu gölge konusu belki de mânevî anlamda söylenmiş olup, ezan sesinin duyulduğu evler veyahut camiye devam eden cemaatın evleri kastedilmiş olabilir.

¹³ A. Hıbrî, a.g.e., s. 24.

¹⁴ Süheyl Ünver, a.g.m., s. 624.

rivâyetlerine göz yumamayız. Tekkenin semâhânesi belki ilk yapıda câmi içinde düşünölmüştür. Fakat planın uygun olmadığı görölmüş olmalıdır¹⁵.

Yine Ayverdi, mühendis gözüyle minare ve cami beden duvarları inşaat kompozisyonunu değerlendirenerek minarenin, duvarlarla aynı zamanda işlenip inşâ edilmiş olduğu kanaatini ifade etmektedir¹⁶. Bu görüştende minarenin sonradan eklenme olmadığı, dolayısıyla da ilk yapımın sadece Mevlevîhâne olamayacağı sonucunu ortaya koymaktadır. Ancak Ayverdi'nin de belirttiği gibi, Mevlevîhâne konusunun câmiden ayrılmasının pek sağlam bir dayanağı olmadığı da ortaya çıkmaktadır. İki üniteden ayrılışı için günümüze kadar gelmiş bulunan cinayet hikâyesi ise belki bir yakıştırma olup, Ayverdi'nin ileri sürdüğü teknik zorunluluk Mevlevîhâne'yi câmiden ayırmış olabilir¹⁷.

Burada şu hususu zikretmeden geçemeyeceğiz: Ayverdi'nin kaynak aldığı ve Ö. Lütfi Barkan'ın incelediği muhasebe defterinin 895/1489 yılına ait oluşudur. Câmînin inşâ tarihi ise, kesinlikle bilinmemekle beraber Hibri'nin kaydına göre 839/1435'tir. Defter inşâ tarihinden 54 sene sonra tutulmuştur. Anlatılan cinâyet bu 54 yıllık sürenin herhangi bir bölümünde işlenip Mevlevîhâne câmiye çevrilmiş yada câmiden ayrılmış ve imamlar minare tamircisi kadrosu da vakfiyeye sonradan konmuş olabilir. Bu ihtimali de gözden uzak tutmamak gerekir. Süheyl Ünver'in mezkûr makalesinde serdettiği görüşü de bunu doğrular mahiyettedir¹⁸.

Mevlevîhânenin postnişinliğine, ilk olarak Pîr Emir Adil Çelebi (ö. 864/1460)'nin oğlu Celâleddin Çelebi tayin edilmiştir. Ancak 10 Receb 796/11 Mayıs 1394 tarihli, Emir Âdil Çelebi'nin oğlu Burhâneddin Çelebi'nin Edirne'den Niğde'ye Ahî Mehmed oğlu Ahî Ahmed'i şeyh olarak gönderdiğine dâir tertip edilen *meşihatnâme*, Mevlevîliğin Edirne'de, II. Murad tarafından bir mevlevîhâne kurulmadan önce varlığını göstermektedir¹⁹.

Osman Nuri Peremeci'ye göre ise, II. Murad câmi ve tekkeyi yaptırdıktan sonra Konya'dan Mevlânâ'nın torunlarından Celâleddin ve Cemâleddin isimli iki kardeşi getirip yerleştirmiş ve onlara büyük teveccüh göstermiş, bunu da Osmanoğulları'nın amansız düşmanı olan Karamanoğulları'na karşı etkili siyasî bir tedbir olarak yapmıştır²⁰.

Konya Mevlânâ Dergâhı'ndan sonra ilk kurulan dergâhlar arasında Afyonkarahisar Mevlevîhânesi ile birlikte ismi geçen Edirne Mevlevîhânesi'nde²¹ postnişin olan şeyhler sırasıyla şu zâtlardır: Celâleddin Çelebi (ö. 844/1440), Cemâleddin Efendi (ö. 853/1449), Yusuf Sineçâk (ö. 953/1546), Ali Dede (ö. ?), Osman Dede (ö. 1081/1670), Neşâtî Ahmed Dede (ö. 1672), Muhammed Ârif Dede (ö. 1095/1684), Enis Receb Dede (ö. 1145/1734), Seyyid Muhammed Dede (ö. 1095/1684), Muhammed Emin Dede (ö. 1109/1697), Osman Dede (ö. 1115/1703), Ali Dede (ö.?), Küçük Muhammed Dede (1157/1744'de azledilmiştir), Semâhat Ömer Dede (ö. 1214/1799), Muhammed Emin Dede (ö. 1230/1815), Mehmed Saîd Dede (ö. ?), Süleyman Dede (ö. 1250/1834), Ahmed Dede (ö. 1255/1839), Ali Eşref Dede (ö. 1319/1901), Ahmed Selahaddin Dede²².

¹⁵ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi*, İst. 1953, s. 406.

¹⁶ Ayverdi, *a.g.e.*, aynı yer.

¹⁷ Kazancıgil, *Edirne İmâretleri*, s. 38.

¹⁸ Kazancıgil, *a.g.e.*, aynı yer.

¹⁹ Feridun Nafiz Uzluk, *Mevlânâ'nın Mektupları*, Sebat Matbaası, İst. 1937, s. 150.

²⁰ O. Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, Resim Ay Matbaası, İst. 1939, s. 59.

²¹ Muzaffer Erdoğan, "Mevlevî Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevîhâneleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu ve Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4-5, İst. 1975-1976, s. 19.

²² Kaynaklarda Mevlevîhâne'de postnişin olan zevât listeleri ile ilgili ufak farklılıklar vardır. Meselâ, Mevlevîhâne'nin ilk şeyhinden son şeyhine kadar ki zâtların isimleri Rakım Ertür'e göre şöyledir: Çelebi Celâleddin Efendi, Çelebi Cemâleddin Efendi, Sineçâk Yusuf Dede Efendi, Osman Dede Efendi, Sait Mehmet Dede Efendi, Neşâtî Ahmed Dede Efendi, Muhammed Ârif Dede Efendi, Muhammed Dede, Ali Dede, Enis Receb Dede Efendi, Ali Dede, Semâhat Ömer Dede, Muhammed Emin Dede, Süleyman Dede, Ahmed Dede, Osman Dede, Hacı Eşref Dede Efendi, Selahattin Dede Efendi (Son Şeyh olup Hacı Eşref Dede'nin oğludur). Bkz. "Hz. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Vefâtının 686. Yıldönümü Münâsebetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevîhânesi"(1), *Edirne Gazetesi*, 16 Aralık 1959, Çarşamba, Sene: 4, No: 1274. Oral Onur'a göre ise bu sıra şöyledir: Çelebi Celâleddin Efendi, Çelebi Cemâleddin Efendi, Çâkeri Dede, Sine Çâkî Yûsuf (Sineçâk) Dede Efendi, Bezmî Çelebi, Muhammed Ârif Dede, Osman Dede Efendi, Şehidî Hüseyin Dede, Ayetullah Dede, Neşâtî Ahmed Dede Efendi, Enis Receb Dede Efendi, Munis Dede, Muhammed Dede, Muhammed Emin Dede, Ali Dede, Osman Dede, Semâhat Ömer Dede, Mehmed Tâib Efendi, Hâfız Mehmed Mevlevî, Seyyid Mehmed, Süleyman Dede, Mahrem Dede, Kanlıcalı Ahmed (Mevlevîhâne'de türbede gömülü), Ali Dede, Hacı Eşref Dede Efendi b. Mestçi Mustafa, Şeyh Halid Hasan Dede, Selahattin Dede Efendi (Son şeyh). Bkz. Oral Onur, *a.g.e.*, s. 56.

MEVLEVÎHÂNE ŞEYHLERİ

CELÂLEDDİN ÇELEBİ (ö. 844/1440)

Mevlânâ'nın altıncı göbekten torunu olan Celâleddin Çelebi'nin tam künyesi, Celâleddin b. Emir Adil Küçük b. Salahaddin b. Mirzâhid b. Çelebi Âbid b. Bahâüddin Sultan Veled'dir²³.

Edirne'de, kurucusu Sultan II. Murad'dan dolayı Edirne Murâdiye Mevlevîhânesi diye anılan dergâha, 59 yaşında ilk şeyh olan Celâleddin, altı yıl meşihatta bulunduktan sonra 844/1440 senesinde vefât etmiştir²⁴. Vefât etmeden önce "gitsin Celâl gelsin Cemâl" diyerek vefâtını ve yerine geçecek kardeşini işâret etmiş ve vefâtından sonra Murâdiye Câmii'nin dışına, mihrâbı önündeki üstü açık merkade defnedilmiştir. Yerine 58 yaşında bulunan kardeşi Cemâleddin Çelebi geçmiştir²⁵.

1310 Tarihli Edirne Salnâmesi'nde Sultan Murad'ın Muradiye Mevlevîhânesi'ni yaptırması, ilk postnişîn olarak Çelebi'nin tayin edilmesi şu şekilde anlatılmaktadır: "Celâleddin Çelebi, zâhir ve bâtin ilimlerinde akranlarının üzerinde ve kerâmetleri ile parmakla gösterilecek bir zât idi. Sefine-i Mevleviyye'nin rivâyetine göre, Kırım hanlarından Tatar Han Sultan Murad Han hazretleri ile muhârebe etmek niyetiyle Edirne'nin Sarayı'ne yakın Maslahat Deresi adlı yere kadar gelip harp hazırlığı yaptığı bilinmektedir. Rûmeli fütuhâtın evâli olmasından dolayı Müslümanlar arasında savaşı müşârûn ileyh hazretleri mâkul görmeyip, bizzat imtihan arzusu yoluyla beyan olunması üzerine mûma ileyh Han'ın hâlâ medfeni olan mahalde toplanılmış Vayi Deresi demekle mâruf olan mahalden iki mevlevî derviş ellerindeki köstekle Han'ın atının hücûmunu kestiklerini Hz. Pâdişâh müşâhede edip ve vezirlerine durumu bildirip, hemen üzerine hücûm etmesiyle atıyla beraber yer düşerek seri kat' edilmiştir.

Hân'ın beraberindekiler itâata idhal olunması ve müşârûn ileyh pâdişâhın Çelebi hazretlerinden arrâkiye giymeleri hasebiyle bu defa yardım sahasında cilvekâr olan gizli inâyetin Mevlânâ Rûmî tarafından olduğunu anlayıp, şükür ve övgü edası için sebeplerin istihsâli zımında istihâre etmiş ve mânâ âleminde Mevlânâ Rûmî'den fukarâ için bir hankâh inşası arzusunun görmesiyle derhal Muradiye Mahallesi'nde olan Câmî'yi hankâh ve bugün semâhâne olan yeri dahi köşk olarak imâr ve ihyâ etmiştir. O vakit postnişîn tayini Çelebi Efendi'den talep ve iltimas olunup, müşârûn ileyh Çelebi Celâleddin mezkûr postnişînliğe birinci defa olarak tayin ile gönderilmiştir.

Celâleddin Çelebi Hz. Pâdişâh'ın hayli zaman sohbetleri şerefiyle müşerref ve ziyâde iltifâtına mazhar olup, Karahisarsâhib'de Güzle, Kışlacık ve Çiftlik adlı köyler mezkûr dergâhın fukarâsı taâmiyyesi için vakıf ve tahsis edilmiştir²⁶.

CEMÂLEDDİN ÇELEBİ (ö. 853/1449)

Cemâleddin Çelebi de Mevlânâ'nın altıncı göbekten torunu olup, 58 yaşında Mevlevîhâne'nin ikinci şeyhi olarak posta oturmuştur. Dokuz sene şeyhlik vazifesini yürüttükten sonra 853/1449 yılı Zilhiccesi'nin sonlarında 67 yaşında vefât etmiş²⁷ ve büyük kardeşi Celâleddin Çelebi'nin yanına defnolunmuştur²⁸.

YÛSUF SÎNE-ÇÂK (ö. 953/1546)

Sinâneddin Yûsuf Sîne-çâk, Yenicevardar'lı olup, şâir Baba Hayretî-i Gülşenî (ö. 941/1534)'nin kardeşidir²⁹. Âşık ve Hasan Çelebi'ler, önce Gülşenî olduğunu, daha önce de ilmiyeden bulunduğunu, sonradan Mevlevîliğe intisab ettiğini söylemektedirler. Bir şiirin makta'ında, "Şeh Gülşenî'ye Yusuf yıllarla olmadın kul/Sultan-ı ışk oluban keşfeylemedi râzî"³⁰ demesi diğer bir gazelinde de "Olmayan Gülşenî'ye cân-ü gönülden bende/Mısr-ı ışk içre bu Yusuf gibi sultân olmaz" beytiyle aynı nisbeti izhar etmesi³¹ bu hükümün doğruluğunu göstermektedir. Sonradan Mevlevî oluşu ve Mevlânâ'ya candan bağlılığıysa eldeki şiirlerinin hemen hepsinden anlaşılmaktadır³².

²³ Bk. *Konya Mevlâna Müzesi Arşivi* (KMMA), Dosya No: 68/32; Oral Onur, *Edirne Mevlevihanesi*, İst. 1999, s. 108.

²⁴ Celâleddin Çelebi'nin Edirne'de bulunan mezartaşı kitâbesinde şunlar yazılıdır: "Hazret-i Mevlânâ Efendimizin altıncı evladları Muradiye Mevlevîhânesi'nin birinci postnişîni Çelebi Celâleddin Efendi Hazretleri kuddise sırruh tarihi-i irtihal 843". Bkz. Oral Onur, a.g.e., aynı yer.

²⁵ Sahih Ahmed Dede, a.g.e., s. 132; KMMA, Dosya No: 68/27; 1310 Tarihli Edirne Salnâmesi, s. 215.

²⁶ Bkz. 1310 Tarihli Edirne Salnâmesi, s. 215-216.

²⁷ Cemâleddin Çelebi'nin mezartaşı kitabesinde ise şunlar yazılıdır: "İkinci postnişîn Celâleddin Çelebi Hazretlerinin biraderleri Çelebi Cemâleddin Efendi Hazretleri kuddise sırruh sene 850". Bkz. Oral Onur, a.g.e., aynı yer.

²⁸ Sahih Ahmed Dede, a.g.e., s. 133; 1310 Tarihli Edirne Salnâmesi, s. 216.

²⁹ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333, III, 80.

³⁰ Bkz. *Mecmua*, İ. Ü. Ktp., TY. No: 884, vr. 154.a.

³¹ Bkz. a.g.m., vr. 171b.

³² Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 124.

Yûsuf Sîne-çâk, *Sefîne*'ye göre Edirne Mevlevîhânesi'ne şeyh tayin edilmiş, fakat valinin, Mevlevîhâne evkafına el uzatması ve Sîne-çâk'ın itirazı üzerine birisini öldürtüp tekkeye attırması, Sîne-çâk'ın İstanbul'a göçmesini gerektirmiştir. İstanbul'da, Eyüp karşısındaki Sütlüce'de konaklamış, ömrünün sonuna kadar orada yaşamış, 1546'da vefât etmiş ve Ca'ferabad denen mesireye giden yolun sol tarafına gömülmüştür³³.

Âşık Çelebi, 954 Muharreminin onuncu günü (1547), Sîne-çâk'ın talebesi Şûrî, Sîne-çâk'ın yoluna giden Günâhî ile sâir Mevlevîlerin, İstanbul büyüklerinden topladıkları parayı bir araya koyup Ca'ferabad'a gittiklerini yazar ve orada aşure ve yemek pişirdiklerini, semâ ettiklerini, başlarını tıraş ettirip İmam Hüseyin aşkına usturayla başlarını, göğüslerini çizdirip kanlar döktüklerini söyler. Yine bu mecliste şâirler, Sîne-çâk'ın kabrine kazılmak için şiirler yazdıklarını, bunların okunduğunu ve Arifi'nin, "*Garibim Sîne-çâkim derd-nakim/ Ser-â-ser rûh-ı pâkim gerçi hâkim*" beytinin beğenildiğini de Âşık Çelebi'den öğrenmekteyiz³⁴.

Âşık Çelebi, Sîne-çâk'ı, Edirne'de Cihan Bâlî adlı bir oğlanı sevdiğini, her nedense bu delikanlının öldürülmesi üzerine yaslara battığını ve bir mersiye yazdığını kaydetmekte, o mersiye de yazmakta, Cihan Bâlî'den sonra Şeytanzâde Hüseyin Çelebi'ye âşık olduğunu ve ömrünü seyahatle geçirdiğini söylemektedir³⁵.

Sefîne, Yûsuf Sîne-çâk'ın bir müddet Kudüs Mevlevîhânesi'nde kaldığını, sonra Kerbela'ya gittiğini, Oniki İmam'ı birer birer ziyâret ettiğini ve İmâm Rızâ'yı ziyâret için de Meşhed'e kadar gittiğini yazmaktadır³⁶.

Sîne-çâk, kardeşi olup "Şeyh" kelimesinin delâleti olan 941/1534'te vefât eden *Dîvân* sâhibi Hayretî-i Gülşenî ile beraber Sütlüce'de Mahmud Paşa Câmîii yanından geçen yol üzerinde medfûndurlar. Rihletleri "insân-ı şîrînkâr" terkîbinin delâleti olan 953/1546 tarihindedir³⁷.

Yûsuf Sîne-çâk'ın *Cezîre-i Mesnevî*, *Müntehabât-ı Rebâbnâme* adlı iki eseri vardır³⁸. *Cezîre-i Mesnevî*, *Mesnevî*'den üç yüz altmış altı beyit seçilerek meydana getirilmiştir³⁹. Ancak bu seçmede, beyitler arasında anlam bakımından bir münâsebet de düşünülmüş, bu sûretle adetâ küçük bir eser meydana gelmiştir. Yazıldığı tarihten itibaren Mevlevîler arasında tanınan ve benimsenen bu kitap, 1072/1661'de vefât eden Şam Mevlevîhânesi şeyhi Bağdatlı İlmî Dede tarafından 979/1571'de Türkçe şerh edildiği gibi Galata şeyhi şâir Gâlib Dede (ö. 1214/1799) tarafından da yine Türkçe şerh edilmiştir. Adı *Samahâtu Lamaâtı Bahrül-Ma'nevî bi Şerh-i Cezîreti'l-Mesnevî* olan ilk şerhin, 1604'te yazılmış bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (TY. No: 2334)'inde kayıtlıdır. İkinci şerhin, şâirin vefâtından bir yıl sonra yazılan şâirin mensuplarından Süvari Mukabele Kalemi Hulefâsından Abdülhalim tarafından temellük edilen bir nüshası, yine İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (TY. No: 2222)'ndedir. Cevrî'nin de (ö. 1064/1654) *Cezîre*'den *Şerh-i İntihâb* adlı bir seçmesi vardır. Cevrî, seçtiği kırk beyti, aynı vezinde beşer Türkçe beyitle şerh etmiştir. Bu şerh, Cevrî'nin *Hall-i Tahkîkât* adlı eseriyle bir arada, 1269/1852'de Takvimhâne-i Âmire Matbaası'nda basılmıştır. Melâmî-Hamzavî büyüklerinden, *Fusus* şâirhi Bosnalı Abdullah (ö. 1054/1644)'ın da *Cezîre*'ye bir şerhi vardır ve Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa kitapları arasında (No: 528) kayıtlıdır.

Eserleri arasında, *Esrâr Tezkiresi*'ndeki mektubu da, onun Dîvâne Mehmed Çelebi yolunda yürüdüğünü ve hele bu mektuptaki:

*Bu gam bazarının rüsvâ-yı âmi
Melâmet bezminin bî-neng-ü nâmi*

*Muhabbet şehrinin merd-i garibi
Meveddet gülşenininin andelibi*

Melâmet hankâhının mukîmi

³³ Sakıb Mustafa Dede, *Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyye*, II, 20.

³⁴ Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 125.

³⁵ Gölpınarlı, *a.g.e.*, aynı yer.

³⁶ Sakıb Mustafa Dede, *a.g.e.*, II, 20-21.

³⁷ Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 265; Bursalı, *OM*, I, 80.

³⁸ Bursalı, *a.g.e.*, aynı yer; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, VIII, 622; *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İst. 1999, II, 690; Atilla Özkırmı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İst. 1982, IV, 239; Abdullah Özkan, *Başlangıçtan Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi*, Boyut Yay., İst. 2003, II, 344.

³⁹ Bazı nüshaları için bkz. Yûsuf Sîne-çâk, *Cezîre-i Mesnevî*, Süleymaniye Ktp., H. Mahmud Efendi No: 3408; H. Mahmud No: 3240; H. Mahmud No: 3088; Şehid Ali Paşa No: 2771; Halet Efendi No: 786; Ankara Millî Ktp., B 253/11.

Nedâmet pâdişâhının nedîmi

*Eşiğin itlerinin hâr-u zârı
Atın ayağının kemter gubârı*

*Baş açık yalın ayak yakası çâk
Bir iş gelmez elinden çehresi hâk*

*Reh-i mihrinde şol bir zerre hâkin
Fakîr ü bî-nevâ vü Sîne-çâk'ın*

beyitleri ile "Kalender-var cemî'-i âlemden bi-bak ve mûy-i hestiden arınu pervâneler gibi fenâya talib ve helake râgıb..." sözleri, onun hem meşrebini göstermede, hem de tam bir Mevlevî kalenderi olduğunu bildirmektedir. *Esrâr'a* göre zamanındaki Çelebi'ye yazılan bu mektupta, Sîne-çâk'ın müstağni karakteri de pek güzel meydana çıkmaktadır.

Yenicevardar'lı olup Konya'ya, Tırhala'ya ve Hicaz'a giden, gözleri âmâ olduktan sonra Sîne-çâk'ın kardeşi Hayretî'yi yeden Âşık Çelebi, tezkiresini yazarken Selanik'te yurt tutmuş olan şâir Günahî Hasan, Yûsuf Sîne-çâk'ın yetiştirdiği şâirlerden olduğu gibi Sîne-çâk'ın mezar taşına kazılan ve gerçekten de pek güzel olan beytin şâiri olup, Gülşenî'ye de bir vefât tarihi düşüren Ârifî (ö. 958-59/1551-52), Âşık Çelebi'ye göre Melâmetîler yolunda yürüyen, çalgı çalınca semâ eden, bazı da çalgısız oynayan, Mekke, Medine, Mısır, Şam ve Haleb'i gezip dolaşan, nihayet âhir ömründe temkine gelen ve Sîne-çâk'tan sonra "mahabbet tekkesinin dedesi" sayılan Bursa Yenişehirli Şûrî de Sîne-çâk'a mensûb olanlarındandır.

Hasan Çelebi'ye göre gençliğinde pek güzel olup birçok müptelası bulunan ve solaklardan biri tarafından yetiştirildiği için Solak Hüsni diye şöhret bulan, Riyazî'ye göre Yeniçeri iken derviş olan ve mahlası yüzünden şiirleri, Dîvâne Mehmed Çelebi'nin şiirlerine karışan İstanbullu Hasan Semâî de (ö. 993-94/1585-1586) muhtemelen Yûsuf Sîne-çâk'la görüşmüş ve onun tesiri altında kalmıştır⁴⁰.

Yaşamlarının önemli bir bölümünü seyahatle geçiren bu Mevlevî şâirlerin, bilhassa şiirden anlayanlar üzerinde büyük tesirleri olmuş ve gittikleri yerde Mevlevîliği tanıttıkları ve yaydıkları şüphesizdir.

NEŞÂTÎ AHMED DEDE (ö. 1085/1674)

XVII. asır Mevlevî sûfi ve şâirlerinden olan Neşâtî'nin asıl adı Ahmed'dir. Hayatı hakkında kaynakların verdiği bilgiler oldukça sınırlıdır. Çok nadir olmakla beraber bazı kaynaklarda adının "Süleyman" olduğu ileri sürülür. Âilesi, hatta babasının kim olduğu hususunda da herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen, hemen bütün kaynaklar onun Edirne'li olduğunda ittifak ederler⁴¹.

Doğum tarihi için de yaklaşık olarak XVII. asrın ilk yılları üzerinde durmak mümkündür. Şöyle ki, ölümünden yarım asır önce (1030/1622) yıllarında İstanbul'un görülmemiş bir soğuşunu şiirinde şöyle anlatır:

*Lafzan ü ma'nen ona dedi Neşâtî tarih
Be-meded tondi soğukdan bin otuzda derya*

Bu şiire göre Neşâtî'nin XVII. asrın başlarında doğmuş olabileceğini göstermektedir. Neşâtî'nin gençliğinde iyi bir tahsil gördüğü, özellikle eski dîvân şâirlerini incelediği ve zamanında aydınlar için gerekli görüldüğü üzere Arapça ve Farsça'yı en iyi şekilde öğrendiği, daha gençliğinde Arap ve Fars edebiyatlarını gözden geçirdiği eserlerinden anlaşılmaktadır⁴².

Adının "Ahmed" olmasına karşın kendisine Ahmed Dede denilmesinin sebebi, Mevlevî dedesi olması sebebiyledir. Çocukluk ve gençlik yıllarını doğduğu şehir olan Edirne'de geçiren Neşâtî, daha sonra Gelibolu'ya giderek devrinin Mevlevî büyüklerinden olan "Ağazâde" nâmıyla meşhûr Şeyh Mehmed Efendi'den ders halkasına katılmış, bu esnada Ağazâde'ye intisâb ederek kendisine derviş olmuş ve onun eğitim ve öğretiminden feyz almıştır⁴³.

⁴⁰ Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 127.

⁴¹ Bu kaynaklar için bkz. Belig, *Tezkire*, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ankara 1985, s. 586-595; Abdurahman Hıbrî, *Enisü'l-Musâmirîn*, Çev. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Yay., İst. 1999, s. 147; Şeyhî, *Vakâyi'ul-Fuzalâ*, Haz. A. Özcan, İst. 1989, I, 569-570; Bursalı, *a.g.e.*, II, 445; Peremeci, *a.g.e.*, s. 255; *Büyük Türk Klasikleri*, Ötügen-Söğüt Yay., V; 222-231; Komisyon, "Neşâtî", *Türk Ansiklopedisi* (TA), XXV, 206; Şemsettin Sâmî, *Kâmusu'l-Âlâm*, İst. 1316, VI, 4576; Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Akçağ Yay., İst. 1995, s. 313.

⁴² Canım, *a.g.e.*, aynı yer; Oral Onur, *a.g.e.*, s. 87.

⁴³ Sakıb Mustafa Dede, *Sefîne*, II, 96-98.

Kendi şiirlerinden öğrendiğimize göre Neşâtî, şeyhinin vefâtından sonra da seyahatlerle bir süre gezip dolaşmış, bir taraftan şiirler yazarken diğer taraftan da bilgide ve görgüde kemal derecesine ulaşmıştır. Bu arada Konya'ya gitmiş ve Kubbe-i Hadrâ'yı ziyaret etmiştir. Şâir, Mevlevîliğe intisab ettikten sonra özellikle Mevlânâ'nın eserlerini okumuştur. Kısa bir süre içinde ünü geniş bir sahaya yayılmış, etrafında sayısız aydınlar toplanmıştır. Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde kendisi için "*Edirne'de yetişen fazilet sâhibi ve ârif Mevlevîlerden olup, altmış sene kadar âşıkların irşâdı ve talebelerinin öğretimi ile meşgul olarak yüze yakın şâir ders halkasında feyz almıştır ki, Nâilî-i Kadîm, Fehim, Nazîm bunlar arasındadır*" demiştir⁴⁴.

Neşâtî, Konya'ya gidişinden bir müddet sonra, "*Oldı yümnile Neşâtî mevleviye rahher*" tarih mısraının gösterdiği 1081/1670'de Şeyh Osman Efendi'den boşalan Edirne Murâdiye Mevlevîhânesi Şeyhliği'ne atanmıştır. Neşâtî'nin Edirne şeyhliği çok tanınmış, sevilmiş ve hürmete layık şahsiyeti dolayısıyla çevresinde büyük bir sevinç uyandırmıştır. Bunun için de Mevlevî dervişleri yeni şeyhlerini evinden alıp dergâha getirilirken yolda âyinler yapmış, ilâhiler okumuş, hem semâ edip hem de yürüyerek büyük neş'elerini ifadeye çalışmışlardır.

Murâdiye Mevlevîhânesi Şeyhliği'ne getirildiği yıllarda yaşı hayli ilerlemiş bulunan Neşâtî, bu şeyhlik görevinde ancak dört yıl kalabilmiş ve 1085/1674 yılında vefât etmiştir. Kabri, Murâdiye Camii avlusundadır. Vefâtına düşürülen çok sayıda tarih arasında özellikle Nâbî (ö. 1124/1712) ve Fasîh Ahmed Dede (ö. 1111/1699)'ninkiler çok meşhûrdur. Fasîh Ahmed Dede, "*Neşâtî gitmegile eybli mahzûn ahbabı*" derken Nâbî, "*Neşâtî gitdi devranın*" diyerek üç kelime içinde onun hem vefât yılını söylemiş, hem de Mevlevî devrânını böyle bir şevk adamını kaybettiğini "*zamanın neşesi, tadı kaçtı*" diyerek üzüntüyle dile getirmiştir⁴⁵.

Neşâtî Dede, şiire başladığı ilk yıllarda "Semendî" mahlasını kullanmıştır. Onun "Semendî" mahlasını niçin terk ettiği ve "Neşâtî" mahlasını nasıl aldığı *Safâyî Tezkiresi*'nde şöyle nakledilmektedir: "*Mahlâsı Semendî olmagla ol asrın şeyhülislâmına bir kasîde-i garra verdikte ol müftî-i müşkil-güşâ kasîdeye ziyâde tahsîn idüp buyurur ki, Çelebi bir müstaid âdeme benzersin, lakin Semendî at canbazı demektir, şimdiden sonra mahlasın Neşâtî olsun demekle mahlas-ı mezbûrî ihtiyâr etmiştir*"⁴⁶.

Esrâr Dede Tezkiresi'nde "üstâd-ı üstâdâne-i Rûm" diye vasıflandırılan Neşâtî'nin başta şâir Nazîm olmak üzere, bu asrın bir kısım şâirlerine hocalık ettiği belirtilir⁴⁷. Bu anlamda Neşâtî, şiirindeki ahenk, hayal zenginliği, duyuş inceliği kavramlar arasında geniş hayallere dayanan bağlantılar ve güçlü üslûbuyla yetiştirici bir sanatkar özelliği sergilemiş, klasik edebiyatımızın bu asırlardaki birçok şâirine şiir sanatı hakkında bilgiler vermiş, kısacası, eski şiirimizin şifahî nazariye üstâdlarından biri olmuştur. Neşâtî, anlatımının renkliliği aşkı, rindâne söyleyişi, tasavvuf kavramları bile hayallerle süslü bir anlam zenginliği taşır. Neşâtî, klasik edebiyatımızın estetik ölçülerini çok iyi bilen ve başarılı bir biçimde kullanan şâirlerdendir. Güçlü bir üslûba sahip olan Neşâtî'nin dili pek ağdalı değildir. Şâirin Türk şiirine getirdiği en önemli yeniliklerden biri, XVI. yüzyılda İran'da başlayan ve "Hint Üslûbu" denen *Sebk-i Hindî* akımını benimsemesidir. Dîvân şiirinde ancak bir beytin içinde bütünlüğe ulaşabilen anlam, Neşâtî'de gazelin tamamını kaplar. Beyitler arasında içten içe bir bağlantı görülür⁴⁸.

Şiirlerinde, bağlı bulunduğu Mevlevî tarikatının dünya görüşünü yansıtan Neşâtî, aynı zamanda dîvân şiirinin ortak kavramlarına yeni bir anlatım özelliği kazandırmıştır. Bir Mevlevî şeyhi olduğu, hatta çevresindekilere şiiri bile öğretmek temayülünde bulunduğu halde kendi şiirine, bağlı olduğu tarıkata ait didaktik çizgiler koymamıştır. Bu durum, onun bir ara Hamzavîlik yoluna girdiğini ileri sürenleri haklı çıkaracak boyutlarda olmasa bile tartışmalara açık bir tavidir.

Neşâtî'nin şiirlerinde tasavvuf asırlarca heyecanı duyulmuş derin bir duygu, düşünce ve neşe âleminin mûsikisi halinde doyurucu ve kanatlandırıcıdır. Onun,

*Şevkiz ki dem-i bülbül-i şeydâda nihânız
Hûnuz ki dil-i gonca-i hamrâda nihânız*

*Bu cism-i nizâr üzre döküp jâle-i eşki
Çûn rişte-i cân gevher-i ma'nâda nihânız*

Olsak n'ola bi-nâm ü nişân şöhre-i âlem

⁴⁴ Bursalı, a.g.e, aynı yer.

⁴⁵ Canım, a.g.e., s. 314-314.

⁴⁶ Bkz. Safâyî, *Tezkire*, vr. 277b-278b.

⁴⁷ Bkz. Esrâr Dede, *Tezkire-i Şuârâ-yı Mevleviyye*, Süleymaniye Ktp., Halet Efendi No: 109, vr. 108b-110a.

⁴⁸ Canım, a.g.e., s. 314.

Biz dil gibi bir turfa mu'ammâda nihânız

*Mahrem yine her hâlimize bâd-ı sabâdır
Daim şiken-i zülf-i dil-ârâda nihânız*

*Ettik o kadar ref'-i ta'ayyün ki Neşâtî
Ayîne-i pür-tâb-ı mücellâda nihânız*

şeklinde söylediği tasavvufi gazelleri Türk tasavvuf felsefesinin şiire aksetmiş en kuvvetli söyleyişleri arasında ve yalnız şiirin değil, Türkçe'nin de zaferlerindedir.

Gerek kendi zamanında ve gerekse sonraki asırlarda birçok büyük şâir tarafından şiirlerine nazîreler yazılan Neşâtî, özellikle Nazîm, Nâilî, Fehim gibi çağdaşlarını, Nedim, Şeyh Gâlib, yakın devirde Yahya Kemal gibi kendisinden sonra gelen şâirleri etkilemiştir. Duyuşlarındaki zerâfet, sıcaklık ve samîrniyetle onda coşkun ve taşkın bir şâir ruhundan ziyâde olgun ve asîl bir üstâd tavrı vardır. Bilhassa kasîdelerinde zaman zaman Nef'î tesiri göze çarpan Neşâtî, bir bakıma Nef'î ile Nedim arasındaki edebî gelişmenin temsilcilerinden biri olarak dikkatleri celbeder⁴⁹.

Neşâtî'yi şöhrete ulaştıran en önemli eseri, içinde kasîdeler, gazeller, tarihler, rubâiler bulunan *Dîvân'*ıdır.⁵⁰ Neşâtî'nin *Dîvân'*ından başka *Hilye-i Enbiyâ'*⁵¹ adlı 187 beyitlik küçük bir mesnevîsi vardır. Bu mesnevî, Hâkânî'nin Hz. Muhammed hakkında ve Cevrî'nin Hulefâ-yı Râşidîn hakkındaki eserlerine özenilerek meydana getirilmiştir. Hz. Âdem'den Hz. İsa'ya kadar 14 meşhûr peygamberin portrelerini çizmektedir. Neşâtî'nin ayrıca 144 beyitlik bir *Edirne Şehrengizi* ile *Kavâid-i Dersiyeye'*⁵² ve *Şerh-i Kasâid-i Örfî* veya *Şerh-i Müşkilât-ı Örfî'*⁵³ adıyla bilinen eserleri vardır⁵⁴.

ENÎS RECEB DEDE (ö. 1147/1734)

Asıl adı "Receb" olan Enîs Dede, Edirne'de dünyaya gelmiştir. Babası, Derviş Halil Efendi adında, Gülşenî tarikatına mensup bir sipahidir. Enîs Receb, çocukluk yıllarında İbrahim Efendi adında bir cilt ustasının yanında bir süre çıraklık yapmıştır. Sonraları öğrenime heves ederek İstanbul'a gelmiş, bir süre tahsil gördükten sonra tekrar Edirne'ye dönmüş ve burada meşhûr Mevlevî şeyhi Edirneli şâir Neşâtî Dede (ö. 1085/1674)'ye intisâb etmiştir. Ondan çok şeyler öğrenmiştir. Sonraki yıllarda Enîs Receb'in ikinci defa İstaribul'a gelerek, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Kârî Ahmed Dede (ö. 1078/1667)'ye intisâb etmiştir. Bir süre Kârî Ahmed Dede'nin *Mesnevî* derslerini takip ettikten sonra, bulunduğu Yenikapı Mevlevîhânesi'ne mesnevîhân olmuştur. Şeyhi Ahmed Dede'nin vefâtı üzerine de Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak tayin edilmiştir (1085/1674). Bir süre bu görevde kalan Enîs Receb Dede, 1085/1674 yılında Edirne Murâdiye Mevlevîhânesi şeyhi Neşâtî Dede'nin vefâtından sonra bu dergâhın şeyhliğine getirilen Seyyid Muhammed Ârif Dede'nin de irtihâli üzerine 1095/1683 tarihinde Mevlevîhâne şeyhliğine atanmıştır. Enîs Receb Dede, altmış yıl gibi uzun bir süre bu dergâhta şeyhlik yapmıştır⁵⁵.

Yaşadığı süre zarfında sayısız müridi olduğu gibi, bunlar arasında saltanat yıllarına göre IV. Mehmed (1648-1687), II. Süleyman (1687-1691), II. Ahmed (1691-1695), II. Mustafa (1695-1703), III. Ahmed (1703-1730) gibi beş Osmanlı pâdişâhi ve Sadrazam Koca Ragıp Paşa (ö.1763) ile Şeyhülislâm Çelebizâde İsmail Asım Efendi (ö. 1760) gibi devlet büyükleri ve âlimler de bulunmaktaydı. 1147/1734⁵⁶ senesi Receb ayında Edirne'de vefât eden Enîs Receb Dede, aynı

⁴⁹ Canım, *a.g.e.*, s. 315.

⁵⁰ Eserin belli başlı yazma nüshalarından bazıları şunlardır: Süleymaniye Ktp. Nafiz Paşa No: 942; Süleymaniye Ktp. Halet Ef. No: 699/3; Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan No: 798/2; Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Hazine No: 958, 964/3; İstanbul Üniversitesi Ktp. TY. 545, 462/2, 980. Millet Ktp. AE 311. Geniş bilgi için bkz. *İstanbul Kütüphaneleri Yazma Dîvânlar Kataloğu*, s. 433.

⁵¹ Bkz. Tire Necib Paşa Ktp. TY. 136-37.

⁵² Bkz. Millet Ktp. No: 186; İst. Üniversitesi Ktp. TY. 978.

⁵³ Bkz. Süleymaniye Ktp. Nafiz Paşa No: 1514; İstanbul Üniversitesi Ktp. TY. 3655.

⁵⁴ Rıdvan Canım, "Edirne Şâirleri-III, Neşâtî", *Dolunay Derg.*, Sayı: 29, Nisan-Mayıs 1988, s. 30.

⁵⁵ Sâlim, *Tezkire*, vr. 13b; Sâkıb Dede, *Sefîne*, II, 223-224; *Safâyî Tezkiresi*, vr. 23a; *Esrâr Tezkiresi*, vr. 6b-6a; *Belğ Tezkiresi*, 24; *Râmiz Tezkiresi*, vr. 1b; Fâtîm, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, İst. 1271, s. 20-21; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî (SO)*, Matabaa-i Amire, İst. 1308, I, 442, Ali Enver, *a.g.e.*, s. 10-12; Bursalı, *OM*, I, 32; Hasan Aksoy, "Enis Receb Dede", *TDEA*, III, 48-49; A.mlf., "Enis Receb Dede", *DİA*, XI, 241-242; Rıdvan Canım, *a.g.e.*, s. 374; Adem Ceyhan, "Enis Receb Dede, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri", *İslâmi Edebiyat*, İst. 1992, Sayı: 17, s. 46-47.

⁵⁶ Bursalı'ye göre bu tarih 1145/1732, Müstakimzâde'ye göre ise 1146/1733'tür. Bkz. Bursalı, *a.g.e.*, aynı yer; Müstakimzâde, *Mecelletü'n-Nisâb*, (Tıpkı Basım), Ank. 2000, vr. 469a.

Mevlevîhâne'nin bahçesine defnedilmiştir⁵⁷. Edirne üzerine yapmış olduğu çalışma ve araştırmalarıyla tanınan Ratip Kazancıgil, şâirin kabri ile ilgili olarak şunları nakletmektedir: "*Semâhâneye bakan türbede Enîs Receb Dede, Neşâtî Dede ve Hacı Eşref Dede gömülü idiler. Bu türbe de Trakya Genel Müfettişi General Kazım Dirik'in emriyle ortadan kaldırılmış, taşları Murâdiye kabristanına konmuştur. Bu yurttan imar adı altında yapılan tahribata çok güzel bir örnektir. Edirne'de nice ecdad yâdigarı ve sanat eseri yapılar aynı zihniyetle hem de vakıflar idaresi tarafından yıktırılıp enkazı ya haraç mezat satılmış veya kaldırım olarak yollara döşenmiştir. Bunların arasında babalarımızın, dedelerimizin mezar taşları da vardır*"⁵⁸.

Kazancıgil'in bu düşüncelerine katılmamak mümkün değildir. Çünkü incelediğimiz kaynakların Edirne'de defnedildiğini bildirdiği, üstelik yerini belirterek söylediği onlarca şâir olmasına karşılık, yapmış olduğumuz araştırmalarda Neşâtî Dede'nin kabrinden başkasına rastlamadık. Öyle ki bunlar içerisinde devrinde ünü üç kıtaya yayılmış meşhur şâirler de vardır. Uzunkaldırım'da yatan meşhûr Vardarlı Hayalî Bey bunu en güzel örneğidir. Bugün bu insanların mezarlarının kaybolmuş bulunması ile Edirne'nin neler kaybettiği acaba hiç düşünülmüş müdür? Bugün bizi ata, dede yadigarı bu kültür mirasından mahrum bırakılan gelecek nesiller herhalde hayırla hatırlamayacaktır⁵⁹.

Şâirin irtihâl târihi bazı kaynaklarda 1145/1732 olarak gösterilmektedir. Galatalı Hâfız, şâirin ölümü üzerine, "*Kürsî-i Cennet'de Mevlânâ Enîs ola celîs*" târih mısrasını söylerken, şâir Feyzî de şu târih manzûmesini kaleme almıştır:

Kutb-ı devrân mürşid-i âlem azîz ü muhterem

Geşî-i ma'nâda balır-i mesnevi içre reis

Gûş idüb fevtin didiler Feyziyâ târihini

Gülşen-i lâhûta göçdü âh Mevlânâ Enîs

Enîs Receb Dede, yaşadığı süre içinde, başta Mevlevî çevreleri olmak üzere herkesin sevgi ve saygısını kazanmıştır. Nitekim vefât ettiği zaman bütün Edirne halkının kendisi için ağladığını kaynaklar yazmaktadır. Kültürlü, iyi huylu, güzel ahlak sâhibi bir sûfî ve şâir olan Enîs Receb Dede, tezkire yazarı Sâlim'in de belirttiği gibi sâlihler zümresinin yüz suyu, Mevlevîlerin taze güllüydü. İlmi mükemmel, temiz yaradışlı bir zattı. Şeyhliği yanında hatta ondan da fazla şairliği ile tanınmış olan Enîs Receb Dede, duygulu olduğu kadar tasavvufî ve hakîmâne ne şiirler de söylemiştir. Kasîde ve gazellerinde ilâhî aşk, zevk ve şevki hakimdir. Şiirlerinde özellikle Fuzûlî, Nef'î, Fehim, Nailî ve Vecdî'nin etkilerini görmek mümkündür. Bu manzûmelerde dikkati çeken en önemli özellik, ifâdelerin kudretli ve duyguların samimi olmasıdır⁶⁰.

Enîs Receb Dede'nin türbesi yıkılmış olup, günümüze ulaşmamıştır. Türbenin varlığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Kaynaklara göre, Enîs Receb Dede'nin türbesi Edirne Mevlevîhânesi yanındaydı. Aynı zamanda semâhâneye bakan türbede, Enîs Receb Dede'den başka, Neşâtî Dede ve Hacı Eşref Dede de medfûndü. Türbe, 1939 yılında Trakya Umûmî Müfettişi Genaral Kazım Dirik tarafından, bakımsızlıktan harabeye dönen, Muradiye İmâreti ve Mevlevîhânesi yıktırılırken, aynı emirle ortadan kaldırılmıştır. Türbenin taşları Muradiye Mezarlığına nakledilmiştir. Türbenin bulunduğu yerde, günümüze hiçbir kalıntı ulaşmamıştır⁶¹.

Şâdân oluruz şevk ile yârin siteminden

Nâlân oluruz derd ile gayrın kereminden

Peymâne-i çeşmiyle gören bâde-i hüsnü

Geçdi feleğin gerdiş ile câm-ı Ceminden

Almam dil-i pür-sûzuna bir lahza hayâlin

Havf eylerim ol çeşm-i latîfin eleminden

...

Bir kerre kulum dese efendim kereminden

⁵⁷ Sâkıb Dede, *Sefîne*, II, 223-224; Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü's-Şekâik fi Ehli'l-Hakâik*, Nşr. A. Özcan, İst. 1989, V, s. 393-398; Süreyyâ, *SO*, I, 442; Bursalı, *OM*, I, 32-33; *KMMA*, Dosya No: 68/27; Ali Enver, *a.g.e.*, s. 10-12; Peremeci, *a.g.e.*, s. 265-266; Hasan Aksoy, *a.g.m.*, XI, 241; A.mlf., "Enîs Receb Dede", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları* (SGAD), VIII, 336-337; Canım, *a.g.e.*, s. 375.

⁵⁸ Bkz. Ratip Kazancıgil, *Edirne İmâretleri*, Edirne 1990, s. 35-42.

⁵⁹ Canım, *a.g.e.*, aynı yer.

⁶⁰ Sâlim, *Tezkire*, vr. 13b-14a; Canım, *a.g.e.*, s. 375.

⁶¹ Selma Özkan, *Edirne Türbeleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Edirne 1995, s. 121-122.

Sultân-ı selâtinî geçer rütbe-i câhım

...

Sanmanız kim âb-rûy-ı hüsnü pinhân etti hat

Câ-nişîn-i Hızra anı sebze-i can etti hat

Târ-ı zülfiyle fütâde dillere imdâd için

Müydan bir halka-i çâh-ı zenahdân etti hat

Yukarıdaki beyitlerden de çok iyi anlaşılacağı gibi Enîs Receb Dede, şeyhlik derecesine kadar yükselmiş mutasavvıf bir şâir olmakla birlikte, dîvân şiirimizin mazmûn geleneğini başarıyla sürdürmüştür. Tabii olarak da bu mazmûnların zaman zaman tasavvufî anlamlar yüklediği görülür.⁶²

Tezkirelerde Enîs Receb Dede ile ilgili olarak onun bazı kerametlerinden sık sık söz edilmektedir. Bilhassa Sultan III. Mustafa'nın gördüğü rüya ve daha sonra Enîs Receb Dede'yi bulması ilginçtir. Kaynaklarda anlatılan bu hadise şöyle cereyan eder: 1126/1714 yılında Sultan III. Mustafa, Mora'nın kethine hazırlanırken rüyasında kendisini ney çalarken görür, gider, Enîs Receb Dede'yi bulur ve kendisinden bu rüyasını tabir etmesini ister. Bu büyük zat zarifçe ve şâirce bir cevapla, "*Şahımız mansûr olacaktır*" der. Bilindiği gibi "şâh" ve "mansûr" ney çeşitlerinden olup, bu ifade aynı zamanda "*Padişahımız zafer kazanacaktır*" anlamını taşımaktadır.⁶³

Gülşenî şeyhlerinden şâir Hasan Sezâyî Efendi de Enîs Receb Dede'nin sohbetlerini hiç kaçırmazdı. Bir gece Şeyh Hasan Sezâyî ile dostları bir mecliste sohbet ediyorlardı. Sezâyî Efendi, kerâmetleri ile o meclise Enîs Receb Dede'nin de gelmekte olduğunu işâret buyurup Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin, "*İzâ câe'r-receb türa'l-aceb*" yani "Receb ayı gelince acayip şeyler görülür" sözünü söyler. Orada bulunanlar bu söz üzerine birbirlerine bakışlırlarken Enîs Receb Dede içeri girer ve "*Âferin İbni Arab sad âferin İbni Arab*" diyerek yerine oturur. Mecliste bulunanlar her iki zâtın üstün halleri ve kerâmetleri karşısında hayretler içinde kalıp onlara olan sevgileri artar.⁶⁴ Fakat Hasan Sezâyî'nin, "*Enîs'in matlabı dâim Celâleddîn-i Rûmî'den/Nigâh-ı lutf ile bir dem suâlin yâ Resûlallah*" diyen Receb Dede ile dostlukları ve sohbetleri ömür boyu devam etmiştir.⁶⁵

Enîs Receb Dede'nin mürettep bir *Dîvân*'ı ve Hz. *Mevlânâ'nın Bazı Gazelleri'nin Şerhi*⁶⁶ olmak üzere iki eseri vardır. Yaklaşık bin altı yüz beyti ihtivâ eden *Dîvân*'ın birçok kütüphanede yazma nüshaları bulunmaktadır.⁶⁷ *Dîvân*, Veli Dede Dergâhı şeyhi şâir Şuayb Şerâfeddin Gülşenî Efendi tarafından toplanmış ve Edirne Valisi Hacı Ahmed İzzet Paşa tarafından 1890 yılında Edirne'de bastırılmıştır. Ayrıca Adem Ceyhan ve Halil Güntan tarafından şâirin *Dîvân*'ı üzerinde bir tenkidli metin çalışmaları da yapılmıştır.⁶⁸

Enîs Receb Dede'nin müridlerinden olan Mûnis Dede (ö. 1145/1741) gönül ehli ve derviş bir zâttır. "*Tarîk-i Mevlevî'de mazhar-ı esrâr-ı üns oldum/ Enîsim sîrr-ı Mevlânâ'dır ey Mûnis bi-hamdillah*" diyerek gönüllere taht kuran Mûnis, herkes tarafından sevilen bir sûfi şâirdir.⁶⁹ Receb Dede'nin yetiştirdiği diğer bir sûfi, şâir ve hattat olan Enîs Mustafa Dede (ö. 1150/1746)'dir. Edirne'de doğan ve tasavvufî terbiyesini Enîs Receb Dede'den tamamladıktan sonra hacca giden Mustafa Dede, dönüşte Mısır'a giderek Kahire Mevlevihânesi'ne şeyh olmuş ve vefâtına kadar bu görevini sürdürmüştür. Mustafa Dede'nin "*Neylesin ney serini ona kudûm eylemeyen / Ne bilür dâire-i Hazret-i Mevlânâ'yı*" beyti oldukça meşhûrdur.⁷⁰

⁶² Canım, a.g.e., s. 375-376.

⁶³ A. Süheyl Ünver, a.g.m., s. 626; Canım, a.g.e., s. 376.

⁶⁴ Adem Ceyhan, *Enis Receb Dede, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri*, MÜSBE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, İst. 1990, s. 14; S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İst. 1936, III, 1293; Ali Rıza Özuygun, *Hasan Sezâyî Divanı*, Buhara Yay., İst. 2005, s. 37.

⁶⁵ Esrâr Dede, a.g.e., aynı yer; Ali Enver, a.g.e., s. 10; Sâlim, a.g.e., aynı yer; Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü'ş-Şekâik*, s. 393; Bursalı, a.g.e., aynı yer.

⁶⁶ Bkz., Süleymaniye Ktp., H. Mahmud No: 3571, Halet Efendi No: 693, İzmir No: 554;.

⁶⁷ Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi No: 571, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Hazine No: 972, 1457; Edirne Selimiye Ktp., No: 2195, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Ktp. Agah Sırrı Levend Yazmaları No: 470.

⁶⁸ Bkz. Adem Ceyhan, *Enis Receb Dede Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri: Divân'ı*, MÜSBE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, İst. 1990; Halil Güntan, *Enis Receb Dede (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divân'ının Tenkidli Metni)*, SÜSBE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Konya 1990.

⁶⁹ Fâtîm, a.g.e., s. 385; Peremeci, a.g.e., s. 276; Canım, a.g.e., s. 389.

⁷⁰ Fâtîm, a.g.e., s. 20; Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattatîn*, Neşr: İbnülemin M. Kemal İnal, İst. 1928, S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İst. 1936, s. 1291.

SEMAHAT ÖMER DEDE (ö. 1214/1799)

Yenişehirlidir. Konya'da çile çıkardıktan sonra babası Hasan Efendi'nin vefâtı üzerine Yenişehir Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuştur. Daha sonra Edirne Mevlevîhânesi'ne tayin edilmiş, ancak 1190/1776 tarihinde buradan ayrılarak Galata Mevlevîhânesi'nde bir süre ikâmet etmiş ve Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuştur. 20 Rebiu'l-evvel 1201/1786 tarihinde meşihati ref' olunmuş yerine tekrar Musa Dede şeyh tayin olunmuştur. 1201/1787'de Edirne, 1202/1789'da Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ne tekrar şeyh olmuştur. Daha sonra azledilmiş, Eyüp'te ikâmet ederken vefât etmiştir⁷¹.

ALİ EŞREF DEDE (ö. 1319/1901)

Ali Eşref Dede, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selahaddin Dede'nin yetiştirdiği Mevlevî şeyhlerden olup⁷², Aydın iline bağlı Güzelhisar Nahiyesi'nde Hacı Mehmed Ağa b. Hacı Hüseyin Ağa'nın oğlu olarak 1236/1820 senesinde dünyaya gelmiştir. 1246/1830 tarihinde babasının vefâtıyla İstanbul'a giderek halasının yanında kalmış, yeni açılan İrfâniye mektebine devamlı eğitimini tamamlamıştır. Halasının beyi Nazif Efendi'nin Konya Defterdarlığı'na tayin olunmasıyla birlikte gitmiş, orada âsitâne postnişini Saîd Hemdem Çelebi'nin yanında altı sene tarikat terbiyesi görmüş ve Ser-tabbâh Nesîb Dede Efendi'den inâbet alarak tarikat âdâbını tekmîl ile sikke ve destâr kuşanmıştır. 1276/1859'da Ma'zûl Osman Dede'nin yerine Edirne Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilmiş⁷³, kırk altı sene bu makâmda kalmış, seksen üç yaşında 13 Ramazan 1319/24 Aralık 1901 tarihinde tekkenin semâhânesinde vefât etmiş, daha önceden hazırlanan Enîs Receb Dede Efendi'nin türbesine tevdi edilmiştir⁷⁴. Nakillerine Ahmed Bâdî Efendi tarafından yazılan tarih şöyledir:

Cenâb-ı Şeyh-i Eşref müşşid-i Hak ârif-i billah
Mutî'-i emr-i Mevlâ vâkîf-ı esrâr-ı Mevlânâ
Bu dergâh-ı meâlî iktinâh-ı cennet âsâde
Tamam kırk altı yıl etti meşihat hizmetin îfâ
İdüb ismâ'-ı hâtif ric'at emrin sem'ine oldu
Hemândem âzim-i dâru's-simâ'dır ki ukbâ
Dem-i naklinde Bâdî bir fûtâde dedi târihin
Hacı Eşref Dede firdevsi kıldı menzil ü me'vâ⁷⁵

Vefâtından sonra ise yerine oğlu Ahmed Selâhaddin Dede (ö. 1356/1937) geçmiştir⁷⁶.

Şeyh Ali Eşref Dede Efendi evlenmiş, Arife, Feride, Enise, Ayye adında dört kızı ve Salahaddin, ve Hüsameddin adında iki oğlu olmuştur.⁷⁷

Ali Eşref Dede zamanında dikkatleri üzerine celbeden müntesiplerinden birisi de *Şerh-i Aşknâme-i Dil*⁷⁸, tasavvuf terimlerini açıklayan bir *Risâle*, Mevlânâ ve Sadreddin Konevî'nin kemâlâtını anlatan *Risâle* gibi eserlerin sâhibi Hasan Hâlid Mevlevî (ö. 1324/1906)'dir. Mevlevî şâirlerinden, İstanbullu olup önce Şumnu' da Nakşi-Halidi şeyhlerinden Hacı Feyzullah Efendi (ö. 1284/1867)'ye intisab etmiş, şeyhinin vefâtı üzerine Hacı Eşref Dede'ye ikrar-bende olmuş ve 1324/1906 yılında vefât edip, Muradiye Camii avlusuna defnedilmiştir. 850'den fazla istinsah toplayıp bunları harf sıralamasına göre dizmiş ve bir kitap haline getirmiştir⁷⁹.

AHMED SELÂHADDİN DEDE (ö. 1356/1937)

Ali Eşref Dede'nin büyük oğlu olan Ahmed Selahaddin Dede, 1288/1871 yılında dünyaya gelmiş ve babasının vefâtı üzerine 19 Ramazan 1319/30 Aralık 1901 tarihinde Edirne Murâdiye Mevlevîhânesi postnişini olmuş ve tekkelerin lağvı hakkındaki kanuna kadar otuz beş sene şeyhlikte

⁷¹ Esrâr Dede, *a.g.e.*, vr. 51a-52a; Esrâr Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye*, Haz. İlhan Genç, Ank. 2000, s. 234-238; Ayyansarayî, *a.g.e.*, II, 11; Süreyyâ, *SO*, III, 596; Sahih Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 160,176, 183; Ali Enver, *a.g.e.*, s. 95-96; *KMMA*, Dosya No: 68/32; *ASÜD*, Defter No: 59.

⁷² Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İst. 1329, s. 191.

⁷³ Şeyh Ali Eşref Dede Efendi, kendisinden önce Edirne Mevlevîhânesi şeyhi olan zâtın erkek evlat bırakmadan vefâtı üzerine, Konya'da açılan imtihanı kazanarak, Edirne Mevlevîhânesi'ne postnişin olarak tayin edilmiştir. Oral Onur, *a.g.e.*, s. 106.

⁷⁴ Ahmed Bâdî, *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Genel No: 10392, II, 313.

⁷⁵ Bâdî, *a.g.e.*, aynı yer. Ayrıca bkz. A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, s. 625; Oral Onur, *a.g.e.*, s. 109.

⁷⁶ *KMMA*, Dosya No: 68/32; *ASÜD*, Defter No: 59.

⁷⁷ Ali Eşref Dede'nin ailesi hk. geniş bilgi için bkz. "Hafız Rakım Ertür ve Edirne Mevlevîhanesi", *Yöre Dergisi Hafız Rakım Ertür'e Saygı Sayısı*, Sayı: 31-32, Ekim-Kasım 2002, s. 30-31; Oral Onur, *a.g.e.*, s. 106-107.

⁷⁸ Bkz. Hasan Halid Mevlevî, *İstilahat-ı Meşayih*, Konya Mevlânâ Müzesi Yazmaları, Kayıt No: 1475.

⁷⁹ Bursalı, *a.g.e.*, II, 178-179; İbnülemin M. Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, İst. 1970, III, 531-532; Abdülbaki Gölpınarlı, *Konya Mevlânâ Müzesi Yazmaları*, Ank. 1994, III, 263-264; Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İst. 2003, s. 264, 406.

bulunmuştur. Mevlevîhâne'de evvelce Perşembe günü öğle ile ikinci vakitleri arasında âyin-i şerif icrâ edilirken, sonra Konya'dan Çelebi Efendi tarafından gelen bir emir mucibince Cuma günleri yapılmaya başlanmıştır⁸⁰.

Şeyh Selâhaddin Dede Edirne Mevlevîhânesi kapatıldıktan sonra Edirne Belediye Gureba Hastanesi Müdürlüğü görevini yürütmüş ve 20 Cemaziye'l-ahir 1356/27 Ağustos 1937 tarihinde dâr-ı bekâya irtihâl etmiştir.

Edirne Mevlevîhânesi son şeyhi Ahmed Selâhaddin Dede'nin dervişleri arasında şu zâtlar bulunmaktadır: Murâdiye Câmii Kayyumu Hacı Edhem (ö. ?), neyzen Hüsameddin Dede (Ergut) (ö. 13 Haziran 1941)⁸¹, neyzen Kadir Dede (ö. 10 Ağustos 1966), başmüezzin ve naathan Emin Efendi (ö. ?)⁸², Gülşenî şeyhi Talat Efendi (ö. ?), kudümzenbaşı Kâmil Dede (ö. 1334/1915)⁸³, kudümzenbaşı Ârif Dede (ö. ?), ilâhi okuyan Hâfız Sırrı Efendi (ö. ?), mesnevîhân Şumnu Halid Efendi (ö. 14 Eylül 1322), mesnevîhân Hacı İbrahim (ö. ?), semâzen Kadir Dede (ö. ?), semâzen İsmail Hakkı (ö. ?), semâzen Selimiye İmâmı Hâfız Mustafa (ö. ?), semâzen Şeyh Mehmed Hayalî (ö. ?), meydancı Mehmed Dede (ö. 14 Temmuz 1929), meydancı Derviş Ali, meydancı Derviş Şerif (ö. 1966), meydancı Hasib (ö. ?), meydancı Nuri (ö. ?), meydancı Ali (ö. ?), meydancı Mehmed (ö. ?), meydancı Ahmed (ö. 1319/1901), meydancı Muradiye Müezzini Mustafa Akif (ö. ?), neyzen Hâfız Rakım (ö. 1961), neyzen Seyyid Hâfız Süleyman Sakıb Dede (ö. 1286/1869), neyzen Atâullah Dede (ö. 1305/1887), neyzen Emin Dede (ö. 1346/1928) ve meydancı neferi Halid (ö. 1929)⁸⁴.

Aynı dönemde dergâhta çilekeş olarak da, 1307/1890 tarihinde Galata Mevlevîhânesi'nde hizmet etmiş olan 1267/1851 doğumlu Derviş Nûri, 1309/1892 tarihinde Gelibolu Mevlevîhânesi'nde hizmet etmiş olan 1290/1873 doğumlu Derviş Muhammed, 1304/1886 tarihinde yine Gelibolu Mevlevîhânesi'nde hizmet etmiş olan Muradiye Camii baş imâmı Derviş Hâfız Hakkı bulunmaktadır⁸⁵.

Ayrıca Şeyh Ahmed Dede'nin küçük oğlu Nizâmeddin Dede, bir zamanlar Edirne Mevlevîhânesi'nde neyzenbaşılık yapmış, daha sonra Aydın ve Konya dergâhlarında neyzenbaşı ve kudumzen olarak bulunmuş, Konya'da iken Mevlânâ'nın bir na'tını İsfahan makamında bestelemiş, Edirne'ye döndüğünde bu na'tı uzun süre dergâhta okunmuş, 1286/1870 senesinde vefât etmiş ve Murâdiye Cami avlusuna defnedilmiştir⁸⁶.

Diğer derviş ve dedeler de şunlardır: Ser kudüm Ali Rıza Dede (ö. 1190/1776), neyzen Said Abdullah (ö. 1222/1807), neyzen Hasan ibn Ali (ö. 1228/1813), ser kudüm Hüseyin Dede (ö. 1250/1834), ser kudüm Derviş Mustafa (ö. 1250/1834), neyzen Hafız Mustafa (ö. 1280/1863), neyzen Nasib Dede (ö. 1281/1864), semâzen Sadıkoğlu Hacı Mustafa (ö. 1286/1869), neyzen İbrahim Dede (ö. 1286/1869), semâzen Hasan bin Ali (ö. 1288/1871), neyzenbaşı İsmail bin Mustafa (ö. 1288/1871),

⁸⁰ Bkz. *KMMA*, Dosya No: 68/32; *ASÛD*, Defter No: 59; Rakım Ertür, "Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Vefâtının 686. Yıldönümü Münâsabetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevîhânesi"(3), *Edirne Gazt.*, 18 Aralık 1959, Cuma, Sene: 4, No: 1276.

⁸¹ Hüsameddin Dede, 1290/1873'de dünyaya gelmiş olup, A. Selahaddin Dede'nin kardeşidir. Bkz. *KMMA*, Dosya No: 68/26. Hüsameddin Ergut aynı zamanda Oral Onur'un dayısıdır. Onur, onunla ilgili olarak şunları anlatır: "Neyzen başı olarak iki defa ayinde amatör olarak evde tertip ettiği toplantılarda dinlemek bahtiyarlığına eriştim. Hâfız Rakım Efendi, derlemelerinde yirmi veya daha kalabalık bir amatör klasik Türk Musikisi korosunu evinde çalıştırdığını, bu hizmetin, devam mecburiyetinden başka bir ücreti olmadığını nakletmiştir. Kendisinin büyük oğlu Ali Eşref Ergut, ney çalardı ve semâzendir. İki defa ayinde dönerken seyrettim. Onbeş yaşlarında idi. Mülkiye mektebini bitirdi. İçel, Siirt, Çorum, Sakarya valiliklerinde, 1960'dan sonra Danıştay üyeliğinde bulundu. Hayatta olup on yıldan fazladır paralize durumdadır. Konuşma merkezi tahrib olmuş, maalesef bilgisinden yararlanma imkanı yoktur". Bkz. Oral Onur, *Edirne Mevlevihanesi*, s. 107.

⁸² Emin Efendi, Muradiye Câmii başmüezzini ve nâthan olup 1302/1885 yılında dünyaya gelmiştir. Bkz. *KMMA*, Dosya No: 68/32.

⁸³ Kâmil Efendi, Ahmed Selahaddin Dede'nin eniştesi olup, 1273/1856'da dünyaya gelmiştir. 1334/1916'da vefât etmiş ve dergâh kabristanına defnedilmiştir. Bkz. *KMMA*, Dosya No: 68/26; *ASÛD*, Defter No: 59.

⁸⁴ Rakım Ertür, "Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Vefâtının 686. Yıldönümü Münâsabetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevihanesi (3)", *Edirne Gazetesi*, 18 Aralık 1959, Cuma, Sene: 4, No: 1276; Oral Onur, *a.g.e.*, s. 62-63.

⁸⁵ *KMMA*, Dosya No: 68/24.

⁸⁶ S. Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İst. 1943, II, 501; O. Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 310.

Ali Eşref Dede'nin yeğeni neyzen Mehmed Nuri Efendi (ö. 1292/1875), neyzen Mehmed Emin (ö. 1322/1904), kapıcı İsmail (ö. 1322/1904)⁸⁷.

Hâfız Rakım Ertür'ün verdiği bilgilere göre, Edirne Mevlevîhânesi'nin son semâzenleri yani dervişleri ise şunlardır: Muradiye İmâmı Hâfız Hakkı, Kadir Dede (Halen Edirne Fidanlığında odacıdır), Selimiye Câmîi İmâmı Mustafa Efendi, Mücellit Mehmed Dede, Şeyh Hayalî Efendi, Bağcı Derviş Ali Efendi ve oğlu Tahsildar Şerif Efendi (Hayattadır), şeyhin yeğenlerinden Hasib ve Nuri Efendiler (Hayattadırlar), neyzen Hüsâmeddin Bey'in oğlu Ali Eşref bey (Eşref Ergut halen Giresun valisidir), Terlikçi Ahmed Çavuş, Telgraf Memuru Mehmed Efendi, Muradiye Câmîi hademelerinden Mustafa Efendi ve Akif Efendi (Hayattadır), Süleyman Efendi, Şeyh Mustafa Efendi oğlu Şehâbeddin Efendi⁸⁸.

Mevlevîhâne'de postnişîn olan Ali Dede (ö. ?), Osman Dede (ö. 1081/1670), Muhammed Ârif Dede (ö. 1095/1684)⁸⁹, Seyyid Muhammed Dede (ö. 1095/1684)⁹⁰, Muhammed Emin Dede (ö. 1109/1697), Osman Dede (ö. 1115/1703)⁹¹, Ali Dede (ö.?), Küçük Muhammed Dede (1157/1744'de azledilmiştir), Muhammed Emin Dede (ö. 1230/1815), Mehmed Saîd Dede (ö. ?), Süleyman Dede (ö. 1250/1834) ve Ahmed Dede (ö. 1255/1839) hakkındaki bilgilerimiz ise oldukça sınırlı olup, kaynaklarda sadece ya isimleri zikredilmekte ya da isimlerinin yanı sıra vefât tarihleri ve medfûn olduğu yerler belirtilmektedir.

MEVLEVÎHÂNE ÂYİNİ

Her sabah namazından sonra şeyh efendi, "*Fa'lem ennehu lâilâhe illallah*" dedikten sonra üç defa "*Lâilâh illallah*" der, sonra "*Allah Allah*" diyerek zikrederlerdi.

Bir zaman "*Hû*" diye yere kapanır, müezzin bir "*Aşır*" okur, sonra şeyh, "*Sabah-ı şerifler hayrola yahut mübarek gece hayrola, şerler de def ola, Allah Azimüşşân, ismi zât-ı küberâ pürnür ile yâ Hazret-i Mevlânâ Hû*" diye tamam olurdu. Bayram sabahları Türbe'de de zikir yapılırdı. Zikrin sonunda Şeyh Efendi "*Allah, Lâilâhe illallah Muhammedün Resûlullah hakkan ve sıdkan ve salli ve sellim ala eşrefi ve eş'adi nûri cemi'-i'l-enbiyâyı ve mürselîn ve'l-hamdülillahi rabbi'l- âlemîn el-fâtiha*" diyerek zikri sona erdirirdi⁹².

MEVLEVÎHÂNE KÜTÜPHANESİ

Ahmed Süheyl Ünver'in naklettiğine göre bir hayli zengin olan Mevlevîhâne kütüphanesinde epeyce mühim yazma eser bulunmaktaymış. Bir kısmı dışarıda satılmış ve bir kaçını Feridun Nafiz Uzluk satın almıştır. Önemli bir bölümü de Edirne Selimiye Câmîi'ndeki kütüphaneye nakledilmiştir⁹³.

Yine Ahmed Süheyl Ünver, orada ilgililerin bulduğu pek mahdud birkaç kitapta mühürlerini ve Mevlevî sahiplerini tespit etmiş, ancak bunların tümünü görmek ve fikir edinmek kendisine kâbil olmamıştır. Zira ne kadar olduğuna dair de bir şey öğrenememiştir. Yalnız 384 muvakkat numarada duran kitapta "*Hâdimü'l-Mevlevî Ali Eşref*" ve "*Vakf-ı Mevlevîhâne 1292*" ve 389 numaralı kitapta da "*Hüseyn Dede fisebilillah vakfetmiştir*", "*Edirne Mevlevîhânesi'nden dışarı çıkarılmamak şartıyla 1225*" ibaresi ve tarihlerini okumuştur⁹⁴.

Oral Onur'a göre ise, zengin bir kitaplığa sahip olan kütüphane ne var ki yıllar sonra dağılmış, bazı önemli kitaplar Konya Mevlevîhânesi'ne ve bazı kitaplar da Selimiye Câmîi Kütüphanesi'ne kaldırılmıştır. Edirne Mevlevîhânesi'nin son şeyhlerinden Hacı Ali Eşref Dede'nin Konya Mevlevîhânesi'nde bulunan *Yemek Risâlesi* adlı eseri Feyzi Halıcı tarafından yayımlanmıştır⁹⁵. Mevlânâ'nın torunlarından Feridun Nafiz Uzluk'un bağışladığı bu kitap muhtemelen Edirne Mevlevîhânesi'nden oraya gitmiş olabilir. Zira Oral Onur'un yaptığı incelemelere göre, Edirne'nin Yunan işgalinden önce bir sandık dolusu Mevlevîhâne kitaplarının Konya Mevlevîhânesi'ne nakledilmiştir⁹⁶.

⁸⁷ Oral Onur, *a.g.e.*, s. 63.

⁸⁸ Rakım Ertür, "Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Vefatının 686. Yıldönümü Münasbetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevihanesi (4)", *Edirne Gazetesi*, 19 Aralık 1959, Cumartesi, Sene: 4, No: 1277.

⁸⁹ Fındıklılı İsmet Efendi, *a.g.e.*, s. 394; Edirne Mevlevîhânesi kabristanında medfündür. Bkz. *A. Süheyl Ünver Defterleri* (ASÜD), Süleymaniye Kütüphanesi, Defter No: 59.

⁹⁰ Edirne Mevlevîhânesi kabristanında medfündür. Bkz. *ASÜD*, Defter No: 59.

⁹¹ Osman Dede, Edirne Mevlevîhânesi Kabristanı'nda medfun bulunmaktadır. *ASÜD*, Defter No: 59.

⁹² Oral Onur, *Edirne Mevlevihanesi*, s. 11.

⁹³ Bkz. A. Süheyl Ünver, *Edirne Mevlevihanesi Tarihine Giriş*, s. 625.

⁹⁴ Bkz. A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, s. 625-626.

⁹⁵ Bkz. Ali Eşref Dede, *Yemek Risalesi*, Haz. Feyzi Halıcı, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1992.

82 s.

⁹⁶ Oral Onur, *a.g.e.*, s. 31.

Oral Onur, Muradiye Mevlevîhânesi'nin bazı kitapları ve Selimiye Câmii Kütüphanesi'nde bulunan kitapların listesini *Edirne Vakıf Kütüphaneler* adlı eserinde vermiştir⁹⁷.

MEVLEVÎHÂNE İMÂRETİ

Câminin doğu tarafındaki imâreti büyük olup, fukarası çoktu. Oral Onur'un mezkûr eserinde naklettiğine göre, imârethanede, aşevi, kiler, ocaklar, fodla (ufak ekme) fırını, hamur tutma ve malzeme yerleri bulunurdu. İmarethaneden yararlanma şöyle olurdu: Tekke binasının veya câmi minaresinin gölgesinin düştüğü yerlerdeki ihtiyaç sahipleri evleri, câmi imâmının tespit ettiği fakirlerden oluşurdu. Kış aylarında, sebze çorbası ve etli yemekler pişirilirdi. Her Cuma etli pilav ve zerde verilirdi⁹⁸.

İkinci Bâyezid İmâreti ile Muradiye Mevlevîhâne'sinin ihtiyaç gördüğü buğday, Bâyezid Külliyesi'nde bulunan su değirmeninde öğütülürdü. İhtiyaç sahipleri yemekler için bir gün önceden kaplarını teslim eder, ertesi gün sırası gelen yemeği alır, tekke ve kurucuları için duâda bulunulurdu⁹⁹.

Sultan II. Murad yaptırdığı bu imâret için oldukça geniş vakıflar tahsis etmiştir¹⁰⁰. Burada şu kadarını belirtelim ki, bu vakıfların XVI. asır ortalarında yıllık geliri 789880 akçe bulmaktaydı. Bu da oldukça yüklü bir kaynak sayılır. Vakfiyede imâret birimlerinin her birinde çalışanlar için ayrılan ödenekler vardı. Biz burada Mevlevîhâne hizmetinde bulunanlara verilen ödenekler hakkında bilgi vereyim¹⁰¹: "Mesnevîhâna 6 akçe, hanendeye 2 akçe, tablakiye 2 akçe, aşırhan ve hanedeye 6 akçe, muarrife 1 akçe, neyzene 3 akçe, kudüm çalana 2 akçe, diğer neyzene 2 akçe, def çalana 2 akçe"¹⁰².

İmâretin îrâdı ise Filibe'den (Çiftlik-Kışlacık Köyü) gelir, şeyhe tevdi edilirdi¹⁰³. 1260/1844 senesinde Bosna Müşiri Vezir Osman Paşa, mübârek gecelerde ve Ramazan ayında kullanılan kandiller için bedeli emvâl-i eyâletten verilmek üzere, 12 kilo zeytinyağı tahsis etmiş¹⁰⁴, 1264/1846 yılında mutat olduğu vechile tahsis edilen taamiye karşılığının verilmesi için berât-ı âli yazılmış¹⁰⁵, 1270/1854 yılında Mevlevîhâne'de okunan mi'râciye için akçe tahsisi yapılmış¹⁰⁶, 1274/1857 yılında malı telef olan Ali Eşref Dede'nin, malının ikmalî için emir verilmiştir¹⁰⁷. Ayrıca 1263/1845-1263/1847 yıllarına ait dergâhın masraf defteri de *Başbakanlık Osmanlı Arşivleri*'nde bulunmaktadır¹⁰⁸.

Mevlevîhâne'nin son şeyhi Ahmed Salahaddin Dede, Konya'ya gönderdiği bir belgede de dergâhın, hiçbir vakfi olmadığını yalnız, 1275/1858 tarihinden beri Züleyha Hanım isminde bir hayırseverin bir dergâh kabirleri civarında vakfettiği arazinin bulunduğunu bildirmiş ve buna hükümet tarafından tahsis edilen aylık 225, senelik 1500 kuruşu da ilave ederek giderleri içeren bir listeyi de takdim etmiştir¹⁰⁹.

Ahmed Bâdi mutfak için, "*Muradiye Mahallesi'nde, Muradiye Câmii avlusunda Muradiye imâreti demekle meşhur ve hâlen mâmûrdur. Çatısı ahşaptan olup, yapılışı 835/1435'tir*"¹¹⁰. Buradan aşevinin 1900'lü yılların başında çalışır durumda olduğu anlaşılmaktadır.

MEVLEVÎHÂNE KİTÂBESİ

Muradiye Câmii'nin girişinde bulunan kitâbe Arapça olup, Mevlevîhâne ile ilgili herhangi bir anlatım yoktur. Kitâbe doğrudan doğruya câmi ile ilgili olup şöyledir: "*Alet imâretü Sultânı'l-ber Sultân-ı bahru'l-eyâdi Murâd-ı Al-i Osman fahnat bi-ni'mâ-i ve'l-eflâke yegatha'l-mennân buniye tecellî ke-himmeti'l-bâni ese-allahu en yebkâ müverrihaten ale'd-duhûri ecri Hân-ı Sultan Sene 837*" (Karalar ve denizlerin sultanı, Osmanlı sülalesinin Murad'ı her nimete boyun eğerek Mennân (ihsanı bol olan Allah) olan Allah felekleri kaplayarak binayı yapanın himmeti gibi tecelli eden bu yapıyı yaptı)¹¹¹.

⁹⁷ Oral Onur, *Edirne Vakıf Kütüphaneler*, İst. 1986, s. 53.

⁹⁸ Oral Onur, *Edirne Mevlevihanesi*, s. 10.

⁹⁹ Ratip Kazancıgil, *Edirne İmâretleri*, Edirne 1990, s. 35-42; Oral Onur, *a.g.e.*, aynı yer.

¹⁰⁰ Bu vakıflar ve gelirleri hk. geniş bilgi için bkz. Kazancıgil, *Edirne İmâretleri*, s. 39.

¹⁰¹ Diğer hizmet alanlarında verilen ödenekler için bkz. Kazancıgil, *a.g.e.*, s. 39-41.

¹⁰² Kazancıgil, *a.g.e.*, s. 39.

¹⁰³ Oral Onur, *a.g.e.*, s. 10.

¹⁰⁴ *Başbakanlık Osmanlı Arşivleri* (BOA), CT 25536, (7 Za 1260/1844).

¹⁰⁵ BOA, İD 8681, (24 S 1264/1846).

¹⁰⁶ BOA, İD 12456, (25 R 1270/1854).

¹⁰⁷ BOA, İD 16732, (29 Ra 1274/1857).

¹⁰⁸ Bkz. BOA, Sadaret Sonrası Evkaf Defteri 12603, (3 Z 1261/1845-14 Z 1263/1847).

¹⁰⁹ *KMMA*, Dosya No: 68/23, 68/25.

¹¹⁰ A. Bâdi, *a.g.e.*, s. 124.

¹¹¹ Kitâbe ifadesi biraz düşüktür, hatta ifade gibi kelimeler dahi bazen sülüs, bazen nesih olarak yazılmıştır. Ebced hesabı karışık ve sıhhatli bir rakam vermemektedir. Geniş bilgi için bkz. Rifat Osman, *Edirne Evkâf-ı İslâmiyye Tarihi (Camiler ve Mescitler)*, Haz. Ülkü Ayan Özsoy, T.C.

Ancak câminin giriş ana kapısı üzerinde Mevlevî sikkesinin sembolü bir şeklin bulunduğunu ve Mevlevîlerin birbirlerine selâm verirken ellerini göğüslerine götürerek “Hû” demelerini sembolize eden büyük bir yazının da câminin son cemaat yerinde olduğunu¹¹² bilmekteyiz.

MEVLEVÎHÂNE MİMARİSİ

Mevlevîhâne, Muradiye Câmii'nin batı yönünde avlu içerisinde ahşaptan yapılmış bir binaydı. Semâ gösterileri burada yapıldığı gibi alt katında Mevlevî şeyh ve dervişlerin mezarları bulunmaktaydı¹¹³. Asıl Mevlevîhâne semâhânesi, harem dairesi ve dedelerin odaları, Sımat yemekhanesi Muradiye Câmii'nin ön tarafında ve Sarayovası'na bakan bir set üzerindedi¹¹⁴.

Ahmed Süheyl Ünver'in verdiği bilgiye göre, Sultan Abdülaziz zamanında kollidon camlı fotoğraf ilk defa Türkiye'ye geldikten bir müddet sonra Edirne'de açılan fotoğrafhanenin sahibi şehrin umûmî manzaralarını da çıkarmıştır. Bu camların önemli bir kısmını Tosyavizâde Rifat Osman Bey bundan yarım asır önce ele geçirilmiş ve onlar şimdi Tıp Tarihi Enstitüsü'nün malı olmuştur. İşte bunlardan birisinde Murâdiye Mevlevîhânesi binaları câminin revaklı ve kubbeli avlusu önünde görülmektedir. Binanın Semâhâne duvarları hariç diğer kısımları ahşaptır. Mütemâdi tamirlerle bundan otuz sene önceye kadar ayakta güçlülkle durabilmiştir¹¹⁵.

Acaba Semâhâne'nin içi nasıldı? Elimizde birbirine ufak farklarla benzeyen iki iç resim vardır. bunlardan biri Şehabeddin Uzluk tarafından *Mevlevilikte Resim* adlı eserinde yayımlanmıştır¹¹⁶. Ancak Edirne Mevlevîhânesi diye bir kayıt içermemektedir. Diğerinin altında da bir izah yoktur. 132 âyinhânla icrâ edilen mukabelede bizzat bulunan Eski Câmii imâm-hatibi ulemâdan Hâfız Rakım Ertür bu resimler “*Edirne Mevlevîhânesi içine aittir, resimdeki gibidir*” demektedir. Filhakika tanıdığımız eski semâhânelerin herhangi birisine benzerlik göstermemektedir¹¹⁷.

Oral Onur, Kadir Dede'nin kendisine hediye ettiği defterden naklettiğine göre Mevlevîhâne şu şekildeydi: “*Şadırvana karşı kapıdan Selamlığa girildiği zaman sağında Şeyh'in misafir kabul odası, solda kahve odası (kahve-furuş) onların arkasında dedelerin oturma ve soyunma-giyinme odası, Şeyh Kâmil Efendi'nin mûsiki odası, ortada bir salon, haremlik kapısı ve haremlikte de bir çok odalar bulunuyor. Misafir için ayrı, şeyh efrâdı âilesi için ayrı, hücre tabir edilen dede odaları, 8 tane sıra ile evler salon ve türbe ve sağ tarafında Semâhane vardır. Zikredilen bina tahmini 15 odadan ibarettir. Tabii bunların arasında banyo ve tuvalet de mevcuttu. Musluktaki su işine Hacı Ahmet bakarmış. Tekke'nin izbe kısmı depo, odun-kömür yerleridir*”¹¹⁸.

MEVLEVÎHÂNE'NİN BUGÜNKÜ DURUMU

Yukarıda Mevlevîhâne'nin 838/1434 senesinde inşâ edildiğini belirtmiştik. Bu tarihten sonra yaklaşık 300 sene pek tamirat görmeden ayakta kalan Mevlevîhâne, Edirne'de 7 Ramazan 1165 /19 Temmuz 1752 tarihinde Pazar günü meydana gelen büyük depremde Muradiye Câmii ve etrafındaki imâret, tabhane ve diğer müştemilâtı ile birlikte tamamen yıkılmıştır. Mevlevîhâne, Câmii ve diğer müştemilat 1166/1753'de 342.144 akçeye tamir ve inşâ olunmuştur¹¹⁹. Ayrıca Mevlevîhâne semâhânesinin 1327/1909 yılı Eylül'ünde tamir edilerek yenilendiğini de bilmekteyiz¹²⁰.

Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ank. 1999, s. 76; Oral Onur, *Edirne Mevlevihanesi*, s. 12-13; A.g.mlf., *Edirne: Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler*, İst. 1972., s. 107.

¹¹² Bkz. Oral Onur, *Edirne Mevlevihanesi*, s. 43-44

¹¹³ Oral Onur, *a.g.e.*, s. 21.

¹¹⁴ A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, s. 625.

¹¹⁵ A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, aynı yer.

¹¹⁶ Bkz. Şehabeddin Uzluk, *Mevlevilikte Resim ve Resimde Mevlevîler*, Ank. 1957.

¹¹⁷ A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, aynı yer.

¹¹⁸ Oral Onur, *a.g.e.*, s. 10.

¹¹⁹ Oral Onur, *a.g.e.*, s. 41. 1165/1751 depreminden sonra tamir edilen Muradiye Câmii için Örfî Efendi şu tarih kitabeyi yazmıştır: “*Hüsrev-i din ü imâmü'l-İslâm/Nice câmiler idüb âbâdan/İşidiüb zelzeleden tahribin/Kıldı tecdidine emr ü fermân/Bir melek oldu muarref dedi kim/Bânî-i sâni menâkıb-ı ihsân/Dedi menkûd ile Örfî târih/Bî bedel-i pâk eser Mahmûd-ı Hân Sene 1166/1752*”. Bkz. Rifat Osman, *a.g.e.*, s. 77-78; Oral Onur, *Edirne Kitabeleri*, s. 108; Ratip Kazancıgil, *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi*, s. 86. Bu onarımla ilgili Mevlevî hattat, şâir el-Hac Mehmed Tâib Efendi'nin yazdığı manzûm tarih ise şöyledir: “*Barekallah zihî padişâh-ı heft-kişver/Yed-i tulasına ahkâm-ı şeriat tevdi'/Şâh-ı vâlâ-haşmet hazret-i Sultan Mahmûd/Ced-be-ced pâdişeh-i taht-nişîn-i tevkî'/Ra'sedâr olduğu dem zelzeleden her câmi'/Nüh menâr itdi ikâmet ü nüh tak-ı tesbi'/Eylemiş bu eseri Hazret-i Sultan Murâd/Mevlevîhâne ile hem bu imâret-i terbi'/Hedmine vâkıf olunca şeh-i zü'l-kadr-i himem/Kıldı her câmi'-i evvelkiden a'lâ terfî'/Şevket ü şamını hâcet ne beyân eylemeye/Hâmenün haddi değil kendini eyler tasdi'/Sad-hezar olmaz ise çok da değildir nâkıs/Cum'alarda hutebâ nâs iderler tercî'/Dedi bir cevher-i târih ferahından Tâib/Şâh-ı Cem-câh-ı*

Yine Edirne'yi ziyaret etmek maksadıyla gelen Sultan I. Ahmed döneminde Mevlevîhâne onarım görec tekrcr hizmete açıldığını Derviş Mehmed Kanber Dede'nin menkıbesinden öğrenmekteyiz¹²¹.

Ayrıca Edirne'nin Yunan işgalinde geri alınışı sırasında kent içinde yağma ve yangına engel olmak için Edirnelilerin kurduğu gizli örgüt, bu Mevlevîhâne'de çalıştığını da kaynaklar haber vermektedir¹²².

1925 yılında Mevlevîhâne'nin kapatılarak hususî muhasebeye devr olunmasıyla burası bir ara ilkokul olmuştur. Buranın hiç olmazsa Semâhânesi'nin bırakılması ve mahallerinde resimleriyle tesbit ettirilmesini düşünülmeden indî bir emirle, Edirne valisi Selim Özdemir zamanında Trakya Umûmî Müfettişi General Kazım Dirik tarafından sanki bir muvaffakiyetmiş gibi 1939 yılında yıktırılmış ve bu hatıra da tamamen ortadan kaldırılmıştır¹²³. Enkazı da satılmış ve alt katta bulunan Enis Receb Dede, Neşâtî Dede, Hacı Ali Eşref Dede'nin mezar taşları Mevlevîhâne kabristanına konmak üzere kaldırılmıştır. Son yıllarda burada mezarlık ve câmiden başka bir şey görülmemesi çok acıdır¹²⁴.

Edirne'ye 29.11.1934 yılında gelen Yüksek Mimar S. Çetintaş ve Mühendis Faruk tarafından tanzim ve imza edilen ve Vakıflar İdaresi'ne verilen raporda Edirne'de bulunan eserler dört sınıfa ayrılmıştır. Bunlardan üçüncü ve dördüncü olanların satılması öngörülmüş ve bu nedenle kentte bulunan bir çok eser ortadan kaldırılmıştır. Bu listede Muradiye Câmii ve Mevlevîhâne, "Adı Muradiye, cinsi câmii, bânisi II. Murad, tarzı klasik Osmanlı ve inşâ tarihi 837 ve adı Mevlevîhane, cinsi dergâh, bânisi II. Murad, tarzı klasik Osmanlı, inşâ tarihi 837" şeklinde gösterilmiş ve Mevlevîhâne'nin bakımsız ve yıkılmak üzere olduğu belirtilmiştir¹²⁵.

SONUÇ

XV. asırda kurulan Mevlevîhâneler içerisinde önemli bir yere sahip olan Edirne Mevlevîhânesi, 838/1434'den 1939 yılına kadar yaklaşık 500 sene faaliyet göstermiştir. Mevlevîhâne'de ufak tefek ve listelerinde mevcut farklılara rağmen isimleri malûm vefât tarihlerine göre sıralı 18'den fazla zevat meşihatta bulunmuştur. Yûsuf Sîne-çâk, Neşâtî Ahmed Dede, Enis Receb Dede, Semahat Ömer Dede, Ali Eşref Dede ve Ahmed Selahaddin Dede yaşadıkları döneme damgasını vuran büyük sûfî şahsiyetlerdendir. Yine burada yetişen neyzen, kudumzen, mutrib vb. şahsiyetler de bir başka çalışmaya konu olacak kadar epey bir yekûn tutmaktadır. Mevlevîhâne imâreti ise, bağlanan vakıf ve îrâdlarla zenginleşmiş, kendine has "fodla" ve diğer yemek kültürleriyle asırlarca fakir fukarânın, garibin yolcunun karnını doyurduğu mekân olmuştur.

1752 büyük depreminde tamamen yıkılan Câmii, Mevlevîhâne ve diğer müstemilât daha sonra yeniden inşâ edilmiş, zaman zaman tamirat geçirerek 1925 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. 1925'te kapatılmasıyla bir ara ilkokul olarak da kullanılan Mevlevîhâne, müstemilâtı ile birlikte 1939 yılında Trakya Umûmî Müfettişi General Kazım Dirik tarafından yıktırılmıştır. Günümüzde ise Muradiye Câmii hâlen ayakta olup, Mevlevîhâne, imârethâne ve türbelerin ancak kalıntıları mevcuttur.

KAYNAKÇA

1310 TARİHLİ EDİRNE SALNÂMESİ.

ABDURAHMAN HİBRÎ, *Enisü'l-Musâmîrîn*, Çev. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Yay., İst. 1999.

ABDURRAHMAN HİBRÎ, *Enisü'l-Musâmîrîn*, (Edirne Tarihi 1360-1650), Çev. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Yay., İst. 1999.

AHMED BÂDÎ, *Riyâz-ı Belde-i Edirne* (Edirne Şehir Tarihi), Haz. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Yay., İst. 2000.

_____, *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Genel No: 10392.

AHMED EFLÂKÎ, *Menâkıbu'l-Ârifîn* (Âriflerin Menkıbeleri), Trc. Tahsin Yazıcı, M.E.B. Yay., İst. 1989.

AKSOY, Hasan, "Enis Receb Dede", *DİA*, XI, 241-242.

_____, "Enis Receb Dede", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları* (SGAD), VIII, 336-337.

_____, "Enis Receb Dede", *TDEA*, III, 48-49.

Muradiyye'yi itdi tevsi' Sene: 1166/1752" Bkz. Rifat Osman, *a.g.e.*, s. 77 Oral Onur, *Edirne Mevlevihanesi*, s. 16.

¹²⁰ Bkz. Rifat Osman, *a.g.e.*, s. 78; Ratip Kazancıgil, *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi (1300-1994)*, Edirne Valiliği Yay., İst. 1999, s. 133.

¹²¹ Bkz. Oral Onur, *a.g.e.*, s. 21.

¹²² Oral Onur, *a.g.e.*, s. 41. Ayrıca bkz. Nuri Köstüklü, *Vatan Savunmasında Mevlevihaneler (Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye)*, Çizgi Kitabevi Yay., 2005.

¹²³ A. Süheyl Ünver, *a.g.m.*, s. 625; Ratip Kazancıgil, *Edirne İmâretleri*, s. 35-42; Onur, *a.g.e.*, s. 21.

¹²⁴ Oral Onur, *a.g.e.*, aynı yer.

¹²⁵ Onur, *a.g.e.*, aynı yer.

- ALİ ENVERİ, *Semahâne-i Edeb*, Alem Matbaası, İst. 1309.
- ALİ EŞREF DEDE, *Yemek Risalesi*, Haz. Feyzi Halıcı, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank. 1992.
- ASLANAPA, Oktay, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, İst. 1949.
- ASÜD, (*Ahmed Süheyl Ünver Defterleri*), Sül. Ktp., Defter No: 59.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Fatih Devri Mimarisi*, İst. 1953.
- BAYIK, Atalay, *Edirne*, İst. 1972.
- BELİĞ, *Tezkire*, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ankara 1985.
- BOA (*Başbakanlık Osmanlı Arşivleri*), CT 25536, (7 Za 1260/1844).
- BOA, İD 12456, (25 R 1270/1854).
- BOA, İD 16732, (29 Ra 1274/1857).
- BOA, İD 8681, (24 S 1264/1846).
- BOA, Sadaret Sonrası Evkaf Defteri 12603, (3 Z 1261/1845-14 Z 1263/1847).
- BURSALI Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1333, III, 80.
- Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken-Söğüt Yay., V; 222-231.
- CANIM, Rıdvan, "Edirne Şairleri-III, Neşâti", *Dolunay Derg.*, Sayı: 29, Nisan-Mayıs 1988, s. 30.
- _____, *Edirne Şairleri*, Akçağ Yay., İst. 1995.ç
- CEYHAN, Adem, "Enis Receb Dede, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri", *İslâmi Edebiyat*, İst. 1992, Sayı: 17, s. 46-47.
- _____, *Enis Receb Dede, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri*, MÜSBE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, İst. 1990.
- ÇIPAN, Mustafa, "Mevlevî Şeyhlerinden Divâne Mehmed Çelebi", *VII. Millî Mevlânâ Kongresi*, (Tebliğler), 3-4 Mayıs 1993, Konya 1994, s. 101-102.
- ERDOĞAN, Muzaffer, "Mevlevî Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevîhâneleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu ve Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4-5, İst. 1975-1976, s. 19.
- ERGUN, S. Nüzhet, *Türk Müsikisi Antolojisi*, I-II, İst. 1943.
- _____, *Türk Şairleri*, I-III, İst. 1936.
- ERTÜR, Rakım, "Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Vefatının 686. Yıldönümü Münasbetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevihanesi (3)", *Edirne Gazetesi*, 18 Aralık 1959, Cuma, Sene: 4, No: 1276.
- _____, "Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Vefatının 686. Yıldönümü Münasbetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevihanesi (4)", *Edirne Gazetesi*, 19 Aralık 1959, Cumartesi, Sene: 4, No: 1277.
- _____, "Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Vefatının 686. Yıldönümü Münâsebetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevîhânesi"(1), *Edirne Gazetesi*, 16 Aralık 1959, Çarşamba, Sene: 4, No: 1274.
- _____, "Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Vefatının 686. Yıldönümü Münâsebetiyle Geçmiş Tarihte Edirne Mevlevîhânesi"(3), *Edirne Gaz.*, 18 Aralık 1959, Cuma, Sene: 4, No: 1276.
- ESRÂR DEDE, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, Haz. İlhan Genç, Ank. 2000.
- _____, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri No: 756.
- ESRÂR DEDE, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, Süleymaniye Ktp., Halet Efendi No: 109.
- EVLİYÂ ÇELEBİ, *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol-Edirne)*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, KTB. Yay., Ank. 1984.
- FÂTİN DAVUD, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, İst. 1271.
- FINDIKLILI İsmet Efendi, *Tekmiletü's-Şekâik fi Ehli'l-Hakâik*, Nşr. A. Özcan, İst. 1989, V, s. 393-398.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *XV. ve XVI. Asırda Edirne*, İst. 1952.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Konya Mevlânâ Müzesi Yazmaları*, Ank. 1994.
- _____, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İst. 1983.
- GÜNTAN, Halil, *Enis Receb Dede (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divân'ının Tenkitli Metni)*, SÜSBE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Konya 1990.
- HARİRİZÂDE, M. Kemâleddin, *Tıbyânü Vesâilî'l-Hakâik fi Beyâni Selâsili't-Tarâik*, Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi No: 432, III, 148a-169b.
- HASAN HALİD Mevlevî, *İstılahat-ı Meşayih*, Konya Mevlânâ Müzesi Yazmaları, Kayıt No: 1475.
- IŞIN, Ekrem, "Mevlevîlik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (DBİA)*, V, 422.
- İNAL, İbnülemin M. Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, İst. 1970, III, 531-532.
- KAZANCIGİL, Ratip, *Edirne İmâretleri*, Edirne 1990.
- _____, *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi (1300-1994)*, Edirne Valiliği Yay., İst. 1999.
- KMMA (*Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi*), Dosya No: 68/23,
- KMMA, Dosya No: 68/24.
- KMMA, Dosya No: 68/25.
- KMMA, Dosya No: 68/26.

KMMA, Dosya No: 68/27.

KMMA, Dosya No: 68/32.

KOMİSYON, "Hafız Rakım Ertür ve Edirne Mevlevihanesi", *Yöre Dergisi Hafız Rakım Ertür'e Saygı Sayısı*, Sayı: 31-32, Ekim-Kasım 2002, s. 30-31.

KOMİSYON, "Neşâî", *Türk Ansiklopedisi (TA)*, XXV, 206.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Vatan Savunmasında Mevlevihaneler (Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye)*, Çizgi Kitabevi Yay., 2005.

KÜÇÜK, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İst. 2003.

MEHMED SÜREYYÂ, *Sicill-i Osmânî (SO)*, I-III, Matabaa-i Amire, İst. 1308.

MÜNECCİMBAŞI Ahmed Dede, *Sahâifu'l-Ahbâr*, Trc. Ahmed Nedim, İst. 1285.

MÜSTAKİMZÂDE Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattatîn*, Neşr: İbnülemin M. Kemal İnal, İst. 1928.

_____, *Mecelletü'n-Nisâb*, (Tıpkı Basım), Ank. 2000.

ONUR, Oral, *Edirne Mevlevihanesi*, İst. 1999.

_____, *Edirne: Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler*, İst. 1972.

Özkan, Abdullah, *Başlangıçtan Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi*, Boyut Yay., İst. 2003, II, 344.

ÖZKAN, Selma, *Edirne Türbeleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Y. Lisans Tezi, Edirne 1995.

ÖZKIRIMLI, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İst. 1982, IV, 239.

ÖZÖNDER, Hasan, *Konya Mevlânâ Dergâhı*, Ank. 1989.

ÖZUYGUN, Ali Rıza, *Hasan Sezâyî Divanı*, Buhara Yay., İst. 2005.

PEREMECİ, O. Nuri, *Edirne Tarihi*, Resim Ay Matbaası, İst. 1939.

RİFAT OSMAN, *Edirne Evkâf-ı İslâmiyye Tarihi (Camiler ve Mescitler)*, Haz. Ülkü Ayan Özsoy, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ank. 1999.

SAHİH AHMED DEDE, *Mecmûatü't-Tevârih-i Mevleviyye (Mevlevîlerin Tarihi)*, Haz. Cem Zorlu, İnsan Yay., İst. 2003.

SÂKİB DEDE, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyyân (Sefîne-i Mevleviyye)*, I-III, Mısır 1283.

ŞEMSETTİN SÂMÎ, *Kâmusu'l-lâm*, İst. 1316, VI, 4576.

ŞEYHÎ, *Vakâyi'ul-Fuzalâ*, Haz. A. Özcan, İst. 1989, I, 569-570.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ, VIII, 622.

UZLUK, Feridun Nafiz, *Mevlânâ'nın Mektupları*, Sebat Matbaası, İst. 1937.

UZLUK, Şehabeddin, *Mevlevilikte Resim ve Resimde Mevlevîler*, Ank. 1957.

ÜNVER, A. Süheyl, "Edirne Mevlevihanesi Tarihine Giriş", *Edirne; Serhatten Pâyitahta*, İst. 1998.

YAŞAMLARI VE YAPITLARIYLA OSMANLILAR ANSİKLOPEDİSİ, İst. 1999, II, 690.